

Az őrizetbe vétel és előzetes letartóztatás általános, valamint fiatalkorú terheltekre vonatkozó speciális feltételei és dilemmái

I. Bevezetés

A büntetőhatalom gyakorlása, a büntetőigény érvényesítése nem csupán az állam, illetve az állami szervek joga, hanem egyben alkotmányos kötelezettsége is,² mely feladat teljesítéséhez az állami büntetőhatalmat gyakorló szerveknek hatékony eszközöknek kell, hogy rendelkezésükre álljanak.³

A kényszerintézkedések⁴ alapvetően olyan hatósági aktusok, amelyek a büntetőeljárás eredményessége, illetve rendje érdekében törvényi felhatalmazás alapján valamely alapjogot elvonnak, korlátoznak. Lényegében minden kényszerintézkedés felfogható tehát egyfajta törvényesen alkalmazott sajátos „jogkorlátozásnak”, amelyet valamely fontosabb, erősebb érdek, jog⁵ érvényesítése indokol.⁶

A kényszerintézkedéseknek mind az elmélet szintjén, mind pedig a jogalkalmazásban legtöbb anomáliát felvető csoportja – nyilvánvalóan jellegükből fakadóan – a személyi szabadság elvonásával járó kényszerintézkedések.⁷ Ezen csoportba az őrizetbe vétel, mint a személyi szabadság átmeneti elvonásával járó kényszerintézkedés, az előzetes letartóztatás, valamint az ideiglenes kényszergyógykezelés sorolható, mely utóbbi az alanyi oldal okán speciális, hiszen a jogszabályban rögzített törvényi feltételek fennállásakor kóros elmeállapotú terhelt esetén alkalmazható.

Jelen tanulmány célja az őrizetbe vétel és az előzetes letartóztatás, mint általános szabadságelvonással járó kényszerintézkedések generális és különös feltételeinek, valamint az ezekkel kapcsolatban leggyakrabban felmerülő azon jogalkalmazási, gyakorlati problémáknak a bemutatása, melyekkel összefüggésben a gyakorlati életben nyomozóhatóságot, a vádhatóságot, és a bíróságot is a legtöbb kritika éri a terhelt, illetve a védelem részéről.

Az előzetes letartóztatás, mint a legsúlyosabb személyes szabadságot elvonó kényszerintézkedés, a bűncselekmény alapos gyanújával terhelt és egyébként ártatlannak vélelmezendő egyén személyi szabadságának bírói elvonása még a jogerős ügydöntő

¹ Szegedi Járásbíróság, bírósági titkár.

² Ezen – a jelenleg hatályos Alaptörvény, illetve a korábbi Alkotmány rendelkezéseiből egyaránt levezethető – állami kötelezettséget az Alkotmánybíróság számos korai határozatában kihangsúlyozta, lásd példának okáért: 715/D/1994. AB határozat, 793/B/1997. AB határozat, 5/1999. (III. 31.) AB határozat, 26/1999. (IX. 8.) AB határozat.

³ 5/1999. (III. 31.) AB határozat.

⁴ A konkrét esettől függően a büntetőigény hatékony érvényesítését, a büntetőeljárás sikerének biztosítását és a büntetés esetleges végrehajthatóságát célzó preventív intézkedések. 19/1999. (VI. 25.) AB határozat.

⁵ Ez alatt nyilvánvalóan az állami bűnüldözési érdeket értem, mely sok esetben a sértett alapvető jogainak védelméhez fűződő igénnyel is párosul, mely utóbbira a legjobb példa a távoltartás, avagy a zár alá vétel jogintézménye.

⁶ Belovics Ervin – Tóth Mihály: Büntető eljárásjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013, 153-154. o.

⁷ A kényszerintézkedések aszerint, hogy mely alkotmányos alapjogot korlátozzák több csoportba is sorolhatóak. Így a személyi szabadságot elvonó, illetve korlátozó kényszerintézkedéseken túl vannak példának okáért a tulajdonhoz való jogot, vagy a magánlakáshoz való jogot korlátozó kényszerintézkedések, úgymint a zár alá vétel, vagy a házkutatás. Az érintett alapjogok alapján történő csoportosításért lásd például: Belovics – Tóth: i.m. 154. o.; Dr. Czine Ágnes: Kényszerintézkedések - VIII. fejezet. In Dr. Belegi József (szerk.): Büntetőeljárás jog – Kommentár a gyakorlat számára – Második, átdolgozott és egybeszerkesztett kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2016, 636. o.

határozat meghozatalát megelőzően.⁸

A büntetőeljárásról szóló törvény 1998. évi XIX. törvény (Be.) 129. § (2) bekezdésében foglalt előzetes letartóztatási okok a felnőtt és fiatalkorú terheltekre egyaránt vonatkoznak, azonban fiatalkorúak esetében – összhangban a Gyermekjogi Egyezmény⁹ 37. cikk b) pontjában foglaltakkal – a legsúlyosabb kényszerintézkedés alkalmazásának feltételei szigorúbbak, egy további kritériummal egészülnek ki. A Be. 454. § (1) bekezdése értelmében fiatalkorúval szemben a Be. 129. § (2) bekezdése szerinti feltételek fennállása esetén is csak akkor van helye előzetes letartóztatásnak, ha az a bűncselekmény különös tárgyi súlya folytán szükséges.¹⁰

Tanulmányom célja a fiatalkorú terheltekre vonatkozó speciális szabályok körében a „különös tárgyi súly” problematikájának vizsgálata, így annak megválaszolása, mit is értünk e fogalom alatt. Ehhez – konkrét törvényi definíció hiányában – a bírói gyakorlat, illetve az általa kimunkált szempontok hívhatóak segítségül. Ezen túlmenően mivel a közelmúltban – hosszas előkészítő munka után – megszületett az új büntetőeljárásról szóló törvényjavaslat,¹¹ így a tanulmányban e javaslat „örizetre” és „letartóztatásra” vonatkozó rendelkezéseinek vizsgálata, és a jelenlegi szabályozással történő összehasonlítása sem megkerülhető.

II. Az őrizetbe vétel elrendelésének feltételei

Az őrizetbe vétel a személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések közül a legenyhébb, mely kényszerintézkedés definícióját, elrendelésének általános feltételeit, és maximális tartamát a Be. 126. §-a határozza meg.

Miként azt a Be. 126. § (1) bekezdése is rögzíti, az őrizetbe vétel a terhelt személyi szabadságának átmeneti elvonása, mely jogcímen a szabadságelvonás a Be. 126. § (3) bekezdése értelmében legfeljebb 72 órán át tarthat. Ez az időtartam nem hosszabbítható meg, és amennyiben a 72 óra anélkül jár le, hogy a terhelt előzetes letartóztatását a bíróság elrendelte volna,¹² az őrizetbe vett személyt – órára, percre pontosan kiszámítva – szabadon kell bocsátani, hiszen az őrizet a törvény erejénél fogva megszűnik. Az őrizetbe vétel tartamának számítása kapcsán kiemelő, hogy az őrizet tartamába a Be. 126. § (5) bekezdése értelmében a terheltnek az őrizetbe vétel elrendelését megelőző hatósági fogva tartását is be kell számítani. A hatósági fogva tartás eseteit a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (Rtv.) 33. §-a határozza meg, melybe beletartozik a terhelt elfogása és előállítás is, mely előállítás tartama az Rtv. 33. § (3) bekezdése alapján legfeljebb 8 óra lehet,

⁸ 19/1999. (VI. 25.) AB határozat.

⁹ Az ENSZ Gyermekjogi Egyezményéről szóló, New Yorkban, 1989. november hó 20. napján kelt Egyezménye, amely 1990. szeptember hó 2. napján lépett hatályba, és Magyarországon az 1991. évi LXIV. törvénnyel került kihirdetésre.

¹⁰ Dr. Mészár Róza: A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás - XXI. fejezet. In Dr. Belegi József (szerk.): Büntetőeljárás jog – Kommentár a gyakorlat számára – Második, átdolgozott és egybeszerkesztett kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2016, 1714. o.

¹¹ T/13972. számú törvényjavaslat a büntetőeljárásról, Budapest, 2017. február. <http://www.parlament.hu/irom40/13972/13972.pdf> (1-315. o.)

¹² Ezen kör alatt nyilvánvalóan az értendő, amikor a terheltet nem sikerül 72 órán belül bíróság elé állítani az előzetes letartóztatás tárgyában történő döntéshozatal céljából, illetve a terheltet – előzetes letartóztatását indítványozva – ugyan bíróság elé állítják, azonban még a kényszerintézkedés tárgyában való döntés meghozatala előtt, a bíróságon telik le a 72 óra. Ez utóbbi esetben a terhelt őrizete a 72 óras maximális időtartam letelte okán ugyancsak azonnal és minden külön intézkedés nélkül megszűnik (BH2016.138.), ettől függetlenül azonban a bíróságnak érdemben el kell bírálnia a terhelt előzetes letartóztatása iránti ügyészi indítványt, és nincs helye az indítvány elkesztés okából történő elutasításának (BH1997.169.). A jogszabályi rendelkezések ugyanis nem zárják ki, hogy az ügyészség akár a 72 órán túl terjessze elő az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló indítványt, ebben az esetben ugyanakkor a terhelt szabadlábban védekezhet. Vö.: Czine: i.m. 644. o.

amely indokolt esetben 4 órával meghosszabbítható. Mindezek alapján tehát az őrizetbe vétel kezdete – amelyet a kényszerintézkedés elrendeléséről szóló határozatban a nap, óra, perc megjelölésével kell feltüntetni – nyilvánvalóan nem az őrizetbe vételt elrendelő határozat meghozatalától, hanem a terhelt elfogásától számít, és onnan számítandó a 72 óra, melyre egyebekben a Be. 64. § (2) bekezdés 1. mondatát kell alkalmazni, mely szerint az órákban megállapított határidőbe minden megkezdett óra egész órának számít. További fontos garanciális szabályt tartalmaz a Be. 126. § (4) bekezdése, mely szerint ugyanazon bűncselekmény miatt - ha a körülmények nem változtak - az őrizetbe vétel újra nem rendelhető el, „mellyel az őrizetbe vétel feltétel nélküli, visszaélészerű alkalmazását akadályozza meg a törvényalkotó.”¹³

Az őrizetbe vétel elrendelésének általános feltételeit a Be. 126. § (2) bekezdés 1. mondata határozza meg, mely szerint „az őrizetbe vétel *szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja* - különösen tettenérés - esetén rendelhető el, feltéve, hogy *a terhelt előzetes letartóztatása valószínűsíthető.*”¹⁴

E jogszabályi rendelkezés alapján a terhelt őrizetbe vétele csakis abban az esetben rendelhető el, ha szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményről van szó, annak megalapozott gyanúja áll fenn a terhelttel szemben, és valószínűsíthető a terhelt előzetes letartóztatásának elrendelése, mely három feltételnek nyilvánvalóan együttesen kell teljesülnie a kényszerintézkedés elrendelhetőségéhez. Az előzetes letartóztatás elrendelésének feltételei kapcsán kialakult, a dolgozat további részében bemutatásra kerülő csoportosítás analógiáját alkalmazva, a fent írt első két feltételt az őrizetbe vétel általános, míg a harmadikat az őrizetbe vétel különös feltételeként definiálhatjuk.

Az őrizetbe vétel konjunktív feltételei közül a legkönnyebben eldönthető természetesen, hogy az adott bűncselekményt a büntető anyagi jogszabály szabadságvesztéssel fenyegeti-e vagy sem.

A megalapozott gyanú kérdésköre ennél azonban már jóval bonyolultabb, mellyel az előzetes letartóztatás általános feltételeinek vizsgálatánál részletesebben fogok foglalkozni, e helyütt az egyébként absztrakt fogalom, a „gyanú” definíciójának meghatározásához az Alkotmánybíróság 65/2003. (XII. 18.) AB határozatát hívom segítségül, amely egzaktan fogalmazza meg, hogy „a gyanú a nyomozó hatóság tudomására jutott objektív adatokból levont valószínűségi következtetés arra nézve, hogy feltehetően bűncselekmény történt, és hogy annak ki vagy kik voltak az elkövetői.” Az Alkotmánybíróság e határozatában azt is kifejtette, hogy „annak megfelelően, hogy a gyanú alapját képező adatok milyen szoros vagy kevésbé szoros kapcsolatot mutatnak a feltételezett bűncselekménnyel, a rájuk épített valószínűségnek különböző fokozatai lehetnek. A valószínűség alacsonyabb vagy magasabb fokától függően lehet különböztetni az „egyszerű”, illetve az alapos gyanú között.”¹⁵

A megalapozott gyanú az alapos gyanúhoz képest még több. A Be. 126. § (2) bekezdése ezen megalapozott gyanút alátámasztó különös okként jelöli meg az őrizetbe vételnél a tettenérést, melynek egységes fogalmát a büntetőjog szintén nem adja,¹⁶ ugyanakkor a bírói gyakorlat már kimunkálta annak tipikus eseteit. A tettenérésre kiváló definíciót ad a 3/2013. számú büntető elvi határozat, melyből egyértelművé válik, hogy a tettenérés a hétköznapi szóhasználat ellentétben nem kizárólag az elkövetés helyszínén való rajtaütést jelenti, hanem minden olyan esetben a tettenérés esete forog fenn, amikor a bűncselekmény

¹³ Czine: i.m. 644. o.

¹⁴ A Be. 126. § (2) bekezdés 2. mondata szabályozza az őrizetbe vétel elrendelésének speciális, önállóan nevesített esetét, így a tárgyalási őrizetet, mely szerint „az őrizetbe vétel elrendelhető abban az esetben is, ha a 281. § (6) bekezdésében meghatározott feltételek fennállnak (tárgyalási őrizet)”. A tárgyalási őrizettel jelen dolgozatban nem foglalkozom.

¹⁵ 65/2003. (XII. 18.) AB határozat.

¹⁶ Ezzel kapcsolatban csak érdekességként jegyzem meg, hogy a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk 142. §-a a „tettenkapás” eseteit kifejezetten meghatározta.

elsődleges nyomai minden különösebb nyomozás nélkül fellelhetőek a tettesnél, így például, ha éppen menekül, és e közben kerül kézre, és a tettenérésnél az sem kizáró ok, ha az elkövetőt időközben, elfogását megelőzően a hatóság szem elől tévesztette.¹⁷ A hivatkozott elvi határozat rögzíti, hogy „a tettenérés feltételezi a bűncselekmény észlelését; és ahhoz képest a cselekményt éppen elkövetőnek, az éppen eltávozó elkövetőnek, és az eltávozó elkövető üldözésből való elfogását, ekként visszatartását. Tettenérés alatt értendő, ha a cselekmény az adott személy – a tettenérő – szeme láttára, észlelése mellett történik; olyan fizikai közelségben, amikor reális lehetősége van az elkövetéshez férni, az elkövetőt elérni, az elkövető után eredni. Mindez a „forró nyom”, az idővesztés nélküli üldözés lehetősége; és éppen ezen alapul a társadalmi elismertsége.”¹⁸

Nyilvánvaló, hogy a jogszabály által tipikus esetként kiemelt tettenérésen kívüli minden más esetben a hatóság mérlegeli, hogy a fentiek szerint definiált megalapozott gyanú az adott személy vonatkozásában fennáll-e, vagy sem.

Az eddigiekben említett két feltétel – szabadságvesztéssel büntetendő cselekmény, és annak megalapozott gyanúja – megállapíthatósága esetén is csak akkor van helye az őrizetbe vétel elrendelésének, ha alaposan feltehető, hogy a terhelt előzetes letartóztatása valószínűsíthető. Ennek megállapításához az szükséges, hogy az előzetes letartóztatás Be. 129. § (2) bekezdésében foglalt különös feltételeinek valamelyike is fennálljon,¹⁹ mely feltételeket a dolgozat későbbi részében részletesen fejtek ki.

Nyilvánvalóan e harmadik konjunktív feltételből egyenesen következik, hogy abban az esetben, ha az őrizetbe vételt a nyomozó hatóság rendelte el – mely egyebekben a kényszerintézkedés elrendelésének legtipikusabb esete –, és az ügyész a Be. 127. § (2) bekezdésében foglaltaknak megfelelően történt értesítését követően²⁰ akként nyilatkozik, hogy nem kíván indítványt tenni a terhelt előzetes letartóztatására, mivel az előzetes letartóztatás feltételei nem állnak fenn, az őrizetbe vétel jogszabályban megkívánt feltételei sem állnak fenn, mely esetben az őrizetbe vételt meg kell szüntetni és a terheltet szabadon kell bocsátani.²¹

A nemrégiben számottevő érdeklődést kiváltó és nagy sajtónyilvánosságban részesülő „Gulyás ügy” kapcsán érdemes az őrizetbe vétel egy speciális esetéről is számot adni, így a Be. XXIV. fejezetében szabályozott külön eljárás, vagyis a bíróság elé állítás céljából történő őrizetbe vételről anélkül természetesen, hogy bármilyen szinten is állást foglalnék az első fokon született ítélet kapcsán.

A médiában rengeteg olyan vélemény adott hangot, – melyre a védelem egyebekben maga is hivatkozott, – miszerint a büntetőügyben a terhelték őrizetbe vétele jogszabálysértő volt tekintettel arra, hogy az őrizetbe vétel elrendelésének egyik feltétele, hogy valószínűsítsék az elkövetőt későbbi előzetes letartóztatását, és jelen esetben a terhelték vonatkozásában egyik, a Be. 129. § (2) bekezdésében szabályozott előzetes letartóztatási ok

¹⁷ Bodor Tibor – Csák Zsolt – Máziné Szepesi Erzsébet – Somogyi Gábor – Szokolai Gábor – Varga Zoltán: Nagykomentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez (Be. 126. §-ához). Wolters Kluwer Kft. Kiadó, Budapest, 2016.

¹⁸ 3/2013. büntető elvi határozat B.13.

¹⁹ Belovics – Tóth: i.m. 157. o.

²⁰ Be. 127. § (2) bekezdés: Ha az őrizetbe vételt a nyomozó hatóság rendelte el, erről az ügyészt huszonnégy órán belül értesíti.

²¹ Itt megjegyzendő, hogy az őrizetbe vételt természetszerűleg minden esetben határozattal kell elrendelni, melynek a Be. 169. (2) és (3) bekezdésében foglaltakon kívül mindenképp tartalmaznia kell az őrizetbe vételt megalapozó tényeket, így, hogy a terhelt mely bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható megalapozottan, a megalapozott gyanú tárgyát képező cselekmény lényegét, annak Büntető Törvénykönyvbéli minősítését, és meg kell jelölni az előzetes letartóztatás elrendelésének a Be. 129. § (2) bekezdése szerinti valószínű okát is. Czine: i.m. 643. o.

sem állt fenn, és a bíróság elé állítást megelőzően az ügyészség már maga is kijelentette, hogy nem indítványozza a terheltet előzetes letartóztatását.

Vizsgáljuk meg először is, hogy a büntetőeljárás kódex miként szabályozza a bíróság elé állítás esetén az őrizetbe vételt. A Be. 517. § (1) bekezdésében foglalt „főszabály” értelmében az ügyész a terheltet a gyanúsítottként történő kihallgatásától számított harminc napon belül bíróság elé állíthatja, ha *a)* a bűncselekményre a törvény nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel, *b)* az ügy megítélése egyszerű, *c)* a bizonyítékok rendelkezésre állnak, és *d)* a terhelt a bűncselekmény elkövetését beismerte, míg a bíróság elé állítás kapcsán alkalmazott kényszerintézkedésekről a Be. 519. § (2) bekezdése akként rendelkezik, hogy a bíróság elé állítás előtt elrendelt személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedés a bíróság elé állítás napján tartott tárgyalás befejezéséig tart, és amennyiben az 517. § (1) bekezdésében meghatározott feltételek is fennállnak, az őrizetbe vétel bíróság elé állítás céljából is elrendelhető. Ezen túlmenően a jogszabályhely kimondja, hogy az őrizet ez esetben is legfeljebb hetvenkét óráig tarthat.

E rendelkezés értelmében tehát, amennyiben a bíróság elé állítás Be. 517. § (1) bekezdésében foglalt általános feltételei fennállnak, a bíróság elé állítás céljából is elrendelhető az őrizetbe vétel, mely kényszerintézkedési eset azonban álláspontom szerint elkülönítendő az őrizetbe vétel Be. 126. § (2) bekezdésében foglalt általános szabályaitól, az őrizetbe vétel ezen esete ugyanis az általános szabályokhoz képest a specialitás elvén működik. Nézetem szerint bíróság elé állításos eljárásban az őrizetbe vétel Be. 126. § (2) bekezdésében foglalt általános feltételein, vagyis azon túl, hogy a terhelttel szemben szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja álljon fenn, azon különös kritériumnak, hogy a terhelt előzetes letartóztatása valószínűsíthető legyen, nem kell megvalósulnia, hiszen ezen esetekben a cél maga a bíróság elé állítás, és hogy a terhelt e végett a tárgyaláson rendelkezésre álljon, míg az őrizetbe vétel Be. 126. § (2) bekezdése alapján történő elrendelésekor a kényszerintézkedés célja nyilvánvalóan a terhelt későbbi előzetes letartóztatása.²²

A fent kifejtett indokoknál fogva tévesnek bizonyul az a sajtóban sok helyütt megjelent álláspont, miszerint a „Gulyás ügyben” a terheltet őrizetbe vétele azért volt jogszabálysértő, mert a terheltet előzetes letartóztatás nem volt valószínűsíthető, mivel itt a cél nem a terheltet előzetes letartóztatása, hanem maga a bíróság elé állítás volt. Természetesen az már más kérdés, hogy a bíróság elé állításos eljárás lefolytatásának Be. 517. § (1) bekezdésében foglalt feltételei jelen esetben valóban fennálltak-e, mely szintén kemény vitatások tárgya volt, e kérdéskörrel azonban nem kívánok foglalkozni.

III. Az előzetes letartóztatás fogalma, általános és különös feltételei

III.1. Az előzetes letartóztatás fogalma

Az előzetes letartóztatás a büntetőeljárás jognak nemzetközileg ismert és régóta alkalmazott jogintézménye.²³ Egyetemes jogtörténeti gyökereit a római jogban találjuk, ahol a személyes szabadság elvonásának különféle formái már célozhatták a megvádolt személy eljárási jelenlétének a biztosítását, míg Magyarországon az Aranybullával, majd Werbőczy Hármaskönyvével jelent meg a jogintézmény, azonban ekkor még nem sok garanciális elemmel. A későbbi jogfejlődés természetszerűleg továbbra is igényelte az előzetes

²² Vö.: Czine: i.m. 645-646. o.

²³ Dr. Seres Attila: Az előzetes letartóztatás jogi természete és az előzetes letartóztatottak jogi helyzete, 461. o. In Magyar Jog, 1995. (42. évf.), 8. szám, 461-468. o.

fogvatartás intézményét, azonban egyre több garanciális szabályt épített a rendszerbe.²⁴ Első büntetőeljárás kódexünk, a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk (Bp.) már részletesen kidolgozott feltételrendszerét adta az előzetes letartóztatás, illetve a vizsgálati fogság elrendelésének, a kérdésben való döntés meghozatalára irányuló eljárásnak, és az eljárási határidőknek a részletes szabályozásával.²⁵

A Bp.-t követően úgymond visszalépést jelentett, hogy az 1970-es években a nyomozó hatóság is elrendelhetette a terhelt előzetes letartóztatását, melyhez előbb ügyészi jóváhagyás kellett, majd a döntés ügyészi kompetenciába került. Mérföldkő e tekintetben a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény módosításáról szóló 1989. évi XXVI. törvény volt, amely kimondta, hogy az előzetes letartóztatásról nem az ügyész, hanem a bíróság határoz, e törvénymódosítással tehát 1990. január 1-jétől a kényszerintézkedés tárgyában való döntés ismételten a bíróság hatáskörébe került.²⁶

Térjünk azonban át az előzetes letartóztatás jogintézményének hatályos szabályozására. Az előzetes letartóztatás a legsúlyosabb személyi szabadságot elvonó kényszerintézkedés, amely az Alkotmánybíróság már a tanulmány bevezető részében is hivatkozott megfogalmazásában – a Be. 129. § (1) bekezdése szerinti fogalomhoz képest, mely szerint „az előzetes letartóztatás a terhelt személyi szabadságának bírói elvonása a jogerős ügydöntő határozat meghozatal előtt”, e törvényi meghatározást kiegészítve – a következőképp definiálható: a bűncselekmény alapos gyanújával terhelt és egyébként ártatlannak vélelmezendő egyén személyi szabadságának bírói elvonása még a jogerős ügydöntő határozat meghozatalát megelőzően.²⁷

Az előzetes letartóztatás elrendelésére, majd ezt követő meghosszabbítására, illetőleg fenntartására – lévén az egyik legalapvetőbb emberi és alkotmányos alapjogot korlátozó kényszerintézkedés – kizárólag a büntetőeljárás törvényben gondosan és pontosan meghatározott garanciális keretek között, az ott rögzített feltételek fennállása esetén kerülhet sor, a Be.-ben meghatározott eljárásban és módon, és az ott meghatározott maximális időtartamban. Az előzetes letartóztatás nem büntetés, hanem a büntetőigény hatékony érvényesítését, a büntetőeljárás sikerének biztosítását és a büntetés esetleges végrehajthatóságát²⁸ célzó, személyi szabadságot elvonó intézkedés a büntetőjogi felelősség tárgyában született jogerős bírósági döntés nélkül.²⁹ Jelen tanulmányban nem a Be. előzetes letartóztatásra vonatkozó valamennyi szabályát, csupán az előzetes letartóztatás Be. 129. § (2) bekezdésében foglalt feltételeit veszem górcső alá.

III.2. Az előzetes letartóztatás általános, különös feltételei

Az előzetes letartóztatás fogalmi ismérveit követően, nézzük tehát ezen feltételeket. A hazai a jogelméletben és joggyakorlatban is általánosan elfogadott tézis szerint az előzetes

²⁴ Belovics – Tóth: i.m. 158. o.

²⁵ A mai előzetes letartóztatásnak a Bp. rendszerében tulajdonképpen a vizsgálati fogság felelt meg, míg a Bp.-ben szabályozott előzetes letartóztatás inkább a mai őrizetbe vételnek feleltethető meg. A részletes szabályozásért lásd: Bp. 141-151. §-ai.

²⁶ Dr. Köpf Eszter Mária: Az őrizetbe vétel és az előzetes letartóztatás az angol, a francia és a magyar jogban, 14. o. In *Ügyészek Lapja*, 2000. (7. évf.), 6. szám, 5-19. o. Belovics – Tóth: i.m. 159. o.

²⁷ 19/1999. (VI. 25.) AB határozat.

²⁸ Ezt a speciális célt a Be. 327. § (2) bekezdésében szabályozott előzetes letartóztatási ok szolgálja, melyre azonban jelen dolgozatban csupán a Be. 129. § (2) bekezdése szerinti előzetes letartóztatási okok részletes kielemezését követően, érintőlegesen fogok kitérni.

²⁹ Seres: i.m. 461. o.

letartóztatás feltételeinek két csoportját különítjük el, így az általános és a különös feltételek halmazát.³⁰

Az előzetes letartóztatás általános feltételei konjunktív feltételek, vagyis valamennyinek együttesen fenn kell állnia az előzetes letartóztatás elrendeléséhez, míg a különös feltételek egymással a vagylagosság viszonyában állnak azzal azonban, hogy ezek közül az általános feltételek mellett legalább egynek meg kell valósulnia ahhoz, hogy az előzetes letartóztatás elrendelhető legyen. Az általános feltételek együttes megvalósulása, és ezzel egyidejűleg egy különös feltétel fennállása tehát már megalapozhatja az előzetes letartóztatás elrendelését, ehhez azonban a negatív feltételként szereplő úgynevezett büntetőeljárás akadályok hiánya is szükséges, mely ugyancsak általános feltételnek mondható. Másképp fogalmazva – ha egyébként annak további pozitív feltételei fenn is állnának – nem rendelhető el a terhelt előzetes letartóztatása, ha a Be. 6. § (3) bekezdésében foglalt bármelyik büntetőeljárás akadály megvalósul.³¹ A Be. 6. § (3) bekezdés c) pontja szerint a büntetőeljárás akadályát képezi – a törvényben meghatározott kivételekkel – valamely büntethetőséget kizáró vagy megszüntető ok fennállása, melybe nyilvánvalóan a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) 16. §-a szerinti büntethetőséget kizáró ok, így a gyermekkor³² is beletartozik. Különösebb magyarázatot nem igényel, hogy amennyiben a bűncselekményt gyermekkorú követte el, előzetes letartóztatásának elrendelésére nem kerülhet sor.³³

Az előzetes letartóztatás elrendelésének eldöntéséhez az általános és különös feltételek, valamint az esetlegesen fennálló kizáró okok együttes vizsgálata szükséges és elengedhetetlen. Nem elegendő az előzetes letartóztatás különös feltételeinek vizsgálata, először mindig az általános feltételeket kell górcső alá venni. Ezen bevezetőből is jól látható tehát, hogy az eljáró bíróságnak valóban számos, igen fontos körülményt kell vizsgálnia ahhoz, hogy alapos döntés meghozatalára kerülhessen sor.³⁴

III.2.1. Általános feltételek

A Be. 129. § (2) bekezdéséből következően az előzetes letartóztatás elrendelésének két alapvető általános – pozitív – feltétele van. Az első, amelyet a törvény kifejezetten nevesít, és

³⁰ Az előzetes letartóztatás feltételei csoportosításának kialakulásáért, és további lehetséges felosztásért – úgymint materiális és formális feltételek – lásd: Herke Csongor: Az előzetes letartóztatás elrendelése a terhelt várható magatartása alapján, 13. o. In: Jogtudományi Közlöny, 2002. (57. évf.), 1. szám, 13-26. o.

³¹ Czine: i.m. 654. o.

³² Btk. 16. §: Nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve az emberölés [160. § (1)-(2) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §), a testi sértés [164. § (8) bekezdés], a terrorcselekmény [314. § (1)-(4) bekezdés], a rablás [365. § (1)-(4) bekezdés] és a kifosztás [366. § (2)-(3) bekezdés] elkövetőjét, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.

³³ A büntetőeljárás akadályainak hiányával kapcsolatban dr. Holhós-Kovács Szilárd kifejti, hogy a nyomozás során a bíróság az eljárás megszüntetésére nyilvánvalóan nem jogosult, így amint a nyomozási bíró ilyen körülményt észlel, az ügyészt kell értesítenie (Be. 209. § (4) bekezdés). Ebből az is következik, hogy az eljárás akadályával kapcsolatos ügyészi és nyomozási bírói álláspont eltérése esetén a bíróság kizárólag a kényszerintézkedés megszüntetésére, vagy az indítvány elutasítására szorítkozhat, eltérő álláspontját e végzésének indokolásában kifejtve. A büntetőeljárás bírósági szakaszában ezzel szemben a bíróság már hivatalból köteles az eljárási akadályokat figyelembe venni (Be. 267. § (1) bekezdés, Be. 267. § (1) bekezdés, Be. 269. §). Eljárási akadály fennállása esetén természetesen nem kerülhet sor kényszerintézkedés alkalmazására. dr. Holhós-Kovács Szilárd: Előzetes letartóztatás pro és kontra a bírósági eljárás és végzések tükrében, 133. o. In: Bírák Lapja, 2011. (21. évf.), 1-2. szám, 130-145. o.

³⁴ Holhós-Kovács: i.m. 130. o.

vizsgálata nem is okoz nehézséget az, hogy *szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény* legyen, amely miatt a büntetőeljárás folyik.

A következő általános feltétel, hogy a bűncselekmény elkövetésére vonatkozó *megalapozott gyanú* álljon fenn a terhelttel szemben, melynek eldöntése – miként arra már az őrizetbe vétel elrendelésének szabályainál is utaltam – sokkal nehezebb feladat és nagy körütekintést igényel.³⁵ E feltételt – miként teszi azt az őrizetbe vételnél – az előzetes letartóztatás kapcsán a törvény explicite nem rögzíti külön, de abból következik, hogy a megalapozott gyanú a konkrét személlyel szembeni büntetőeljárás folytatásának is feltétele.³⁶ A gyanú, illetve a megalapozott gyanú fogalmának lehetséges meghatározására a dolgozat korábbi részében már utaltam,³⁷ nézzük azonban, milyen további definíciókat találunk a megalapozott gyanú kapcsán.

A Be.-hez fűzött Kommentár szerint „a gyanú akkor megalapozott, ha a hatóságnak nem feltételezése, hanem tényeken alapuló törvényesen beszerzett bizonyítékai vannak a terheltre és a bűncselekmény elkövetésére, illetve a kettő között oksági kapcsolat áll fenn.”³⁸ Dr. Holhós-Kovács Szilárd a megalapozott gyanú meghatározásához Bócz Endre gondolatait idézi, amely szerint „a megalapozott gyanú a hatóság tagjához viszonyítottan külső ismeretforrásból származó és potenciális bizonyítási eszköz létével igazolt elméleti bizonyíthatóságot jelent.”³⁹

A megalapozott gyanú fennállását a bíróságnak a büntetőeljárás nyomozási szakaszában kötelezően vizsgálnia kell, melynek helyébe a vádemeléssel a törvényes vád meglétének a vizsgálata kerül, hiszen a vádemeléssel a megalapozott gyanú kérdése az eljárás jellegéből adódóan meghaladottá válik, mivel itt már maga a vád, illetve a vádban foglaltak alapozzák meg azt.

A bíróságnak a megalapozott gyanú megléte vagy hiánya kapcsán mindig a döntés meghozatalának idején fennálló állapotot kell elemeznie. Nyomozati szakban az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló ügyési indítványban megjelölt bizonyítékokat, valamint a gyanúsított és a védő által rendelkezésre bocsátott bizonyítási eszközöket, illetve felszólalásaikban foglaltakat kell vizsgálni, anélkül azonban, hogy a bizonyítékokat, illetve azok bizonyító erejét a bíróság mérlegelné vagy egymással összevetné. A mérlegelés szót itt nyilvánvalóan abban a klasszikus értelemben használjuk – amelyet egyebekben a tanulmány további részében is hivatkozásra kerülő BH2004.227. számú eseti döntés is alkalmaz –, amely az eljárás végén a bizonyítékok végérvényes összevetését és bizonyító erejük megállapítását jelenti, melyről a kényszerintézkedés tárgyában való döntésnél nyilvánvalóan nem lehet szó, amely azonban nem jelenti azt, hogy ne kellene az eljáró bírónak a rendelkezésre álló bizonyítékokat a saját feladatkörében értékelnie.⁴⁰ A bíróság a bizonyítékokat csak annyiban vizsgálhatja, hogy a bűncselekmény alapos gyanúja fennáll-e, vagy oly mértékben meggyengült-e, amely már nem teszi lehetővé vagy indokoltá a kényszerintézkedés alkalmazását.⁴¹

Miként azt fent is írtam, a vádemeléssel a megalapozott gyanú vizsgálatát már a törvényes vád vizsgálata váltja fel, amikor is a kényszerintézkedés fenntartása, elrendelése kapcsán a bizonyítékok vizsgálata már szükségtelenné, okafogyottá válik, hiszen ennek -

³⁵ Ezzel kapcsolatban megjegyzendő, hogy a Be. 6. § (2) bekezdése értelmében büntetőeljárás eleve csakis az ellen indítható, akit bűncselekmény megalapozott gyanúja terhel, nyilvánvaló tehát, hogy a kényszerintézkedés elrendeléséhez sem lehet elegendő az egyszerű gyanú.

³⁶ Bodor et al.: i.m. Nagykommentár a Be. 129. §-ához.

³⁷ Lásd feljebb: 65/2003. (XII. 18.) AB határozat.

³⁸ Czine: i.m. 2016., 651. o.

³⁹ Holhós-Kovács: i.m. 131. o.

⁴⁰ Matusik Tamás: A személyi szabadságot érintő kényszerintézkedések a nyomozási bíró eljárásában, 16. o. In Belügyi Szemle, 2012. (60. évf.), 4. szám, 5-47. o.

⁴¹ Czine: i.m. 652. o.

vagyis a megalapozott gyanúnak a - hiányában vádemelésre sem kerülhetett volna sor.⁴² Kiemelendő, hogy a bíróság az előzetes letartóztatásról való döntése során a vádirat benyújtását követően sem mérlegelheti a bizonyítékok bizonyító erejét, hiszen az az elsőfokú bíróság ítélet meghozatala során fennálló jogosultsága, egyben kötelezettsége.⁴³

A Legfelsőbb Bíróság, illetve mai nevén Kúria – a korábbi büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény fogalomhasználatának megfelelően⁴⁴ – az alapos gyanú, mint az előzetes letartóztatás ún. általános feltételének kérdéskörével több határozatában is foglalkozott, és valamennyiben arra mutatott rá, hogy az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntésekre az addig feltárt bizonyítékok bizonyító erejének mérlegelése nem tartozhat.⁴⁵ A legfelsőbb bírói fórum a tárgyat érintő határozataiban úgy foglalt állást, hogy az alapos gyanú – melyet azonban a Be. 2003. július hó 01. napjával történt hatálybalépésével a megalapozott gyanú követelménye váltott fel – meglétéhez elegendő annak valószínűsítése, hogy bűncselekmény történt, és hogy annak elkövetője a gyanúsított, nem szükséges tehát bizonyosság. Amennyiben a bíróság az előzetes letartóztatás elrendelésekor nem vizsgálja az alapos gyanú fennállását vagy annak hiányát, a bíróság végzése megalapozatlan. A Kúria álláspontja szerint a bíróságnak határozatában meg kell indokolnia, hogy a nyomozás során addig feltárt adatok a gyanúsítottal szembeni alapos gyanút alátámasztják-e, és mindig konkrétan meg kell jelölnie azokat a bizonyítékokat, amelyek a bűncselekmény elkövetésének az alapos gyanúját alátámasztják.⁴⁶

Ezen utóbb megfogalmazott elvárással némileg vitatkoznék, tekintettel arra, hogy a nyomozási bírókat terhelő ügyforgalom és a rájuk vonatkozó meglehetősen rövid Be.-beli határidőkre figyelemmel véleményem szerint nem várható el, hogy valamennyi határozatukban egyesével számot adjanak a megalapozott gyanút alátámasztó bizonyítékokról, e nélkül is elegendő feladat hárul rájuk az előzetes letartóztatás különös feltételeinek a terheltre személyre szabottan történő vizsgálata, és a konkrét ügy speciális jellemzőinek egybevetése kapcsán.⁴⁷ Mindezzel természetesen nem azt akarom mondani, hogy a megalapozott gyanú meglétének vizsgálata formális lehetne, csupán azt vitatom, hogy e bizonyítékokról a kényszerintézkedést elrendelő határozatban részletesen számot kellene adni.

Az előzetes letartóztatás elrendelése tárgyában történő nyomozási bírói eljárás kapcsán részletes iránymutatást ad a Kúria 93/2011. BK véleménye, amely a megalapozott gyanú kérdését több ponton is érinti. A BK vélemény először is rögzíti, hogy az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló ügyészi indítványból és az ahhoz csatolt bizonyítékokból ki kell

⁴² Holhós-Kovács: i.m. 131. o.

⁴³ BH2004.227.

⁴⁴ Lásd: 1973. évi I. törvény 12. § (1) bekezdés.

⁴⁵ Az, hogy valóban mellőzhető-e a bizonyítékok mérlegelése az előzetes letartóztatás kérdésében való döntés során, számos vita tárgyát képezte a már fentiekben is hivatkozott, korábbi Be. 1989. évi XXVI. törvénnyel való módosításakor, vagyis amikor az előzetes letartóztatásban való döntéshozatal újra a bíróságok hatáskörébe került. Kiváló példát nyújt az ezzel kapcsolatban felmerült kételyekre dr. Schäfer Annamária 1990-ben született írása, aki úgy vélte, hogy a bizonyítékok bizonyító erejének vizsgálata, és mérlegelés nélkül bírói döntés az előzetes letartóztatás kapcsán nem hozható, e mérlegelés azonban sajátos, az ítélezéshez vezető mérlegeléstől eltérő szinten mozog. Célja nem lehet a tényállás, csupán a bűncselekmény alapos gyanújának megállapítása. Schäfer 1990-ben elfoglalt álláspontja szerint „az előzetes letartóztatás eldöntése kapcsán a „bizonyítékok bizonyító ereje nem vizsgálható” – a gyakorlatban azonban nincs vegytiszta mérlegelési módszer az ilyen előírás betartására. Az alapos gyanú, mint általános letartóztatási feltétel vizsgálata során a bizonyítékok „bizonyító erejük” értékelésével mérlegelhetők csupán, ennek hiányában az értékelésnek értelme nincs.” dr. Schäfer Annamária: Az előzetes letartóztatás bírói elhatározásának problémáiról, 823. o. In Magyar Jog, 1990. (37. évf.), 10. szám, 815-826. o.

⁴⁶ Az alapos gyanú kérdéskörével összefüggésben itt hivatkozott határozatok: BH1992.234., BH1993.491., BH1993.602., BH1994.17., BH2001.106., BH.2002.88., BH2004.227.

⁴⁷ BH2007.403., BH2014.206.

derülnie, hogy a bűncselekmény megalapozott gyanúja és a személyre szóló megalapozott gyanú fennáll, és ki kell tűnnie, hogy az ügyész a gyanúsított esetében az előzetes letartóztatás mely különös okát, milyen adatok alapján látja fennállni.

A BK vélemény 2. pontjában deklarálja, hogy a nyomozási bíró ülése kontradiktórius eljárás, melynek megfelelően az indítványt megalapozó bizonyítékokat a jelenlévők megismerhetik, azokkal kapcsolatban észrevételeket tehetnek, okiratokat, tárgyi bizonyítási eszközöket csatolhatnak be, további bizonyításnak azonban az ülésnek nincs helye. Amint arra a fentebb is történt utalás, a nyomozási bíró a határozatát az ügyészi indítványra, az ügyész által szolgáltatott bizonyítékokra, az ülésen elhangzottakra, és az ülésen esetlegesen benyújtott egyéb bizonyítási eszközökre alapítja.

A BK vélemény 2. pontjában, illetve az ahhoz fűzött indokolásban megfogalmazott azon álláspont, miszerint a nyomozási bírói ülésen az ügyész a teljes nyomozati irat helyett csak az indítványát alátámasztó bizonyítékokat kell, hogy előterjessze, melyeket a védelem a Be. 186. § keretei között megismerhet, és a nyomozási bírónak nem feladata a nyomozás iratainak megismertetése, a szakirodalomban megjelent egyes vélemények szerint meglehetősen vitatható.

Matusik Tamás a személyi szabadságot érintő kényszerintézkedésekkel kapcsolatos nyomozási bírói eljárásról szóló írásában⁴⁸ részletesen foglalkozik a BK vélemény e pontjával, és fejt ki, hogy az ott megfogalmazottakkal szemben az az addigi egységes gyakorlat a helyes, hogy az ügyész teljes nyomozati anyagot szolgáltatott a nyomozási bírónak, az ülésen pedig csak a Be. 186. § keretei között, azaz a nyomozás érdekét nem sértő mértékben történhetett iratismertetés. A szerző kimondja, hogy a Legfelsőbb Bíróság BK véleményében e gyakorlathoz képest eltérő álláspontot fogalmaz meg, mely felső bírósági érvelés „önmagában sem következetes, és a nyomozási bíró eljárásának és szerepének helytelen értelmezésén alapulhat.”⁴⁹ Véleménye szerint az, hogy csak az ügyész indítványát alátámasztó, kiválogatott iratokat kelljen a nyomozási bíró rendelkezésére bocsátani teljességgel elfogadhatatlannak tűnik, mivel ez azt jelenti, hogy a nyomozási bíró döntése előtt nem ismerheti meg a teljes nyomozati iratot, ami azonban lényegében lehetetlenné tenné a bűncselekmény személyre szóló megalapozott gyanújának objektív és lelkiismeretes vizsgálatát. Ez pedig odáig vezetne, hogy a nyomozási bíró csupán formálisan vizsgálhatná meg a kényszerintézkedés feltételeit, mivel az esetleges mentő és az ügyészi indítványt önmagukban alá nem támasztó bizonyítékok ismeretlenül maradnának előtte. A megalapozott gyanú vizsgálatához Matusik szerint mind a terhelő, mind pedig a mentő bizonyítékok ismerete szükséges, nem véletlen, hogy a Be. az egyszerű gyanúhoz képest a megalapozott gyanút követeli meg az előzetes letartóztatás előfeltételeként, ezt viszont nem lehet csupán a kiragadott terhelő bizonyítékok alapján vizsgálni.⁵⁰ A magam részéről teljes mértékben egyetértek a szerző által kifejtett állásponttal és úgy tűnik, hogy a gyakorlatban sem terjedtek el a BK véleményben előírtak, mivel az általános tapasztalatok szerint az ügyészség továbbra mellékeli a teljes – nyomozó hatóság által rendelkezésére bocsátott – nyomozati iratot a bíróságnak megküldött indítványához, és az ülésen, illetve azelőtt az iratismertetés a Be. 186. §-ának megfelelően történik, vagyis oly módon, hogy a nyomozás érdekei ne sérüljenek.⁵¹

Visszatérve a Kúria 93/2011. BK véleményében foglaltakra, annak 3. pontja a nyomozási bíró határozatával kapcsolatban több követelményt támaszt, így előírja, hogy a

⁴⁸ Matusik 2012.

⁴⁹ Matusik 2012: 10. o.

⁵⁰ Matusik 2012: 10-11. o.

⁵¹ A nyomozási bíró eljárásáról lásd: Be. Második Rész, IX. fejezet (A nyomozás), VI. cím (A nyomozási bíró eljárása). Ezzel kapcsolatban megjegyzendő, hogy álláspontom szerint a Be. 211. § (1), (1a) és (3) bekezdése megfelelő szabályozást ad a terhelt és a védő által megismerhető, és rendelkezésükre bocsátható iratok köréről, és a gyakorlat is ennek alapján maradt a fent írtak szerint változatlan.

határozat indokolásában a nyomozási bíró számot kell adjon arról, hogy az előzetes letartóztatás általános feltételei fennállnak-e, és megindokolja, hogy az előzetes letartóztatás mely különös okát és milyen adatok alapján állapította meg. A határozat indokolásában ki kell térni a védői ténybeli és jogi érvelésre és a nyomozási bíró azzal kapcsolatos álláspontjára is.⁵² Ez e pontban foglaltak véleményem szerint egyértelműek, és jogos elvárásokat fogalmaznak meg a legsúlyosabb kényszerintézkedés elrendelése tárgyában hozott határozat indokolásának tartalma kapcsán.

Az előzetes letartóztatás második általános feltételének, így a megalapozott gyanúnak a részletes tárgyalását követően megjegyzést érdemel, hogy a Be.-hez fűzött Kommentár az előzetes letartóztatásnak mintegy külön, harmadik általános feltételeként rögzíti, hogy a nyomozás a konkrét ügyben valóban megtörténjen, ennek azonban további magyarázatát nem adja.⁵³ A korábban általam hivatkozott szerző, dr. Holhós-Kovács Szilárd az előzetes letartóztatás általános feltételeként a szabadságvesztéssel fenyegetettségen és a megalapozott gyanún túl ugyancsak további körülményekről szól. Ilyen általános feltételként emeli ki a „törvényesség követelményét”, mellyel kapcsolatban kifejti, hogy a letartóztatás általános kritériuma a törvényes eljárás létét mindenképpen megköveteli, mely az eljárás különböző szakaszaiban másként érvényesül. A nyomozásban ez a nyomozás elrendelésének és folytatásának a törvényességét, míg a bírósági szakaszban a törvényes vád követelményét takarja, és ezen törvényes eljárás keretei között taglalja egyebekben a megalapozott gyanú követelményét is.

Szintén külön általános feltételként nevesíti a szerző a terhelt értesülésének követelményét a gyanú, vagy a vád tárgyát képező cselekmények lényegéről és jogi minősítéséről,⁵⁴ továbbá az ésszerű kételyek és egyéb szempontok vizsgálatát a Be. 211. § (4) bekezdésére való hivatkozással.⁵⁵

Véleményem szerint a Be. Kommentárban harmadikként említett, míg a hivatkozott szerző által támasztott további fent írt feltételeket az előzetes letartóztatás általános feltételeiként külön aposztrofálni szükségtelen, hiszen valamennyi említett további körülmény magától értetődő, melyet a büntetőügyben eljáró szerveknek, majd a vádemelést követően az ügy urának, vagyis a bíróságnak mindvégig szem előtt kell tartani, és hivatalból kell vizsgálni. Az előzetes letartóztatás további általános, negatív feltételének tekinthető a büntetőeljárás akadályainak hiánya, mellyel a tanulmány korábbi részében azonban már részletesen foglalkoztam.

III.2.2. Különös feltételek

Az előzetes letartóztatással kapcsolatos bírósági végzésekkel szemben a mai napig számos kritika fogalmazódik meg a terheltek, illetve a védelem oldaláról, mely álláspontok

⁵² 93/2011. BK vélemény.

⁵³ Czine: i.m. 651. o.

⁵⁴ Álláspontom szerint a Be. szabályozási rendszeréből következően ez sem szorul különösebb magyarázatra, megjegyzést érdemel ugyanakkor a Holhós-Kovács által is hivatkozott Legfőbb Ügyészségi Emlékeztető 146. pontja, mely szerint „az előzetes letartóztatás általános feltételeként kizárólag olyan szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményre hivatkozhat az ügyész, amellyel kapcsolatban a megalapozott gyanút a terhelttel már közölték.” DR. Holhós-Kovács: i.m. 130-134. o. Ezzel összefüggésben leszögezendő, hogy elvi jelentőséggel bíró szempont, hogy „a nyomozási bírónak nem az ügyészi indítványban írt, hanem a gyanúsítottal a kihallgatásakor a nyomozó hatóság által közölt gyanúsítást kell alapul vennie döntése során. ... A nyomozási bírónak az eredeti - ... - gyanúsítás, nem pedig az ügyészi indítványban írt tényállás törvényességét és megalapozottságát kell vizsgálnia, mert a büntetőeljárásban a gyanúsítás formális közlésétől kerül valaki ténylegesen terhelti pozícióba, és ettől kezdve gyakorolhatja a Be. 5. §-ában meghatározott jogait.” Matusik 2012: 23-24. o.

⁵⁵ Részletesen lásd: Holhós-Kovács: i.m. 130-134. o.

többségében az e tárgyban hozott határozatok automatizmusát, sematikusságát, a törvénszöveg citálásával történő indokolását, és az előzetes letartóztatás feltételeinek személyre szabott valódi vizsgálatának a mellőzését hangoztatják. Többnyire az előzetes letartóztatás absztrakt veszélyhelyzetre való hivatkozással történő elrendelését, meghosszabbítását, fenntartását kifogásolják, egyben a tényleges veszélyhelyzet fennállását vitatják a végzések indokolásának hiányosságait kidomborítva.⁵⁶ A bírálatok túlnyomó részt természetesen az előzetes letartóztatás különös feltételeinek tényleges fennállása kapcsán fogalmazódnak meg, egyes vélemények szerint a helyzet lesújtó,⁵⁷ ugyanakkor akadnak e véleményeket megcáfoló álláspontok is.⁵⁸

Az előzetes letartóztatásnak a Be. 129. § (2) bekezdése négy különös feltételét határozza meg, melyek – ahogy az már a dolgozat fentebbi részében is említésre került – alternatív, vagyis vagylagos feltételek, az előzetes letartóztatás elrendeléséhez elegendő lehet tehát, ha a négy feltétel közül csupán egy áll fenn. Az ehelyütt rögzített négy feltétel közül egy konkrét tényeken alapuló, lényegében objektív különös letartóztatási ok (Be. 129. § (2) bekezdés *a*) pont), míg a továbbá három prognosztizálható, feltételezésen alapuló, bírói mérlegelést⁵⁹ igénylő különös okok (Be. 129. § (2) bekezdés *b*), *c*) és *d*) pont).

Fontos kihangsúlyozni, hogy az egyes előzetes letartóztatási okok a büntetőeljárás dinamizmusa okán folyamatosan változhatnak, mely különösen igaz az előzetes letartóztatás különös feltételeire. Ebből következően az előzetes letartóztatás elrendelését követően, a meghosszabbítás, vagy fenntartás tárgyában való minden egyes döntés meghozatalakor az előzetes letartóztatási okok fennállását időről időre ismételten meg kell vizsgálni, és kizárólag e vizsgálatot követően hozható megalapozott döntés annak kapcsán, hogy az előzetes letartóztatás okai továbbra is fennállnak-e, vagy esetleg megszűntek.⁶⁰

Nézzük tehát egyesével a Be. hivatkozott bekezdésében foglalt különös előzetes letartóztatási okokat.

A legkevesebb problémát felvető különös előzetes letartóztatási ok – nyilvánvalóan annak tulajdonképpeni objektív jellegéből fakadóan – a *Be. 129. § (2) bekezdés a) pontjában* meghatározott feltétel, melynek megfelelően előzetes letartóztatásnak – természetesen az általános feltételek fennállása esetén – akkor van helye, *ha a terhelt megszökött, elrejtőzött, vagy szökést kísérelt meg, illetőleg az eljárás során ellene újabb, szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény miatt eljárás indult*. Látható, hogy ezek közül valamennyi egy már bekövetkezett, konkrét eseményen alapul, alaposabb elemzést nem igényelnek.

Nem szabad azonban elfeledkezni arról, hogy minden esetben az összes körülmény vizsgálata alapján kell megállapítani, hogy a terhelt valóban megszökött, elrejtőzött vagy szökést kísérelt-e meg, vagyis, hogy a terhelt célja ténylegesen a büntetőeljárást folytató hatóságok előli menekülés volt-e. Így példának okáért, ha a terhelt munkavállalás miatt, és nem a büntetőeljárás előli menekülés okán hagyta el a lakó- vagy tartózkodási helyét, távozása nem lehet egyenlő a szökéssel. Pusztán azon tény alapján, hogy a terhelttel szemben elfogatóparancs került kibocsátásra, ugyancsak nem rendelhető el automatikusan az előzetes letartóztatás a Be. szóban forgó pontjára hivatkozással, mivel abban az esetben, ha az

⁵⁶ Holhós-Kovács: i.m. 130. o.

⁵⁷ Az előzetes letartóztatás hazai gyakorlatáról éles kritikát fogalmaz meg: Szabó Krisztián: Gondolatok az előzetes letartóztatás gyakorlatáról. In Magyar Jog, 2014. (61. évf.), 12. szám, 725-729. o.

⁵⁸ A Szabó Krisztián hivatkozott cikkében megfogalmazott éles bírálatra született válaszul: Matusik Tamás: Gondolatok az előzetes letartóztatás hazai gyakorlatát ért kritikák kapcsán. In Magyar Jog, 2015. (62. évf.), 5. szám, 289-293. o.

⁵⁹ Nyilvánvalóan itt mérlegelés alatt nem a megalapozott gyanú tárgyát képező bűncselekmény elkövetésének a kérdéséről, hanem a terhelt személyéhez fűződő körülményekről való állásfoglalást értjük. Matusik 2012: 28. o.

⁶⁰ Czine: i.m. 658. o. Az itt kifejtettekre egyebekben kiváló példaként szolgál: BH2009.42.

elfogatóparancs kibocsátására a szükséges előfeltételek hiányában, mondhatni tévesen került sor, az előzetes letartóztatás elrendelése is indokolatlan.⁶¹

Fontos feltétel a Be. 129. § (2) bekezdés a) pont 1. fordulata szerinti előzetes letartóztatási ok megállapításánál, hogy a terhelt tisztában legyen a büntetőeljárás megindulásával, vagy legalábbis azzal, hogy bűncselekmény elkövetése miatt reálisan keresheti a hatóság, hiszen a szökés, elrejtőzés kifejezések egy ilyen tudattartamot minimálisan feltételeznek. A bírói gyakorlat szerint nem állapítható meg ez a különös ok akkor, ha a helyszínen tetten ért személy a hatóság elől a helyszínről elmenekül, majd azt követően rövid időn belül a helyszín közelében vagy esetleg otthonában elfogják, mivel az elrejtőzés huzamosabb időtartamot feltételez, míg megszökni vagy szökést megkísérelni a hatóságok őrizetéből lehet. Az efféle magatartások a Be. 129. § (2) bekezdés b) pontja szerinti feltétel körében értékelhetők.⁶²

A Be. 129. § (2) bekezdés a) pont második fordulata szerinti előzetes letartóztatási ok abban az esetben áll fenn, ha a terhelttel szemben az eljárás során újabb szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény miatt eljárás indult. Ez nyilvánvalóan két büntetőeljárást feltételez, és fontos, hogy a jogszabályhely e fordulatra való hivatkozással csakis az előbb indult büntetőeljárásban rendelhető el az előzetes letartóztatás, míg a terhelttel szemben utóbb indult újabb büntetőügyben e körülmény csakis a Be. 129. § (2) bekezdés d) pontja, azaz a bűnisméltés körében értékelhető.⁶³

Matusik Tamás maximálisan helyénvalóan veti fel a kérdést, hogy tekintettel arra, hogy a Be. 129 § (2) bekezdés a) pontjában foglalt előzetes letartóztatási okok megtörtént múltbeli eseményeken alapulnak, azok az eljárás jogerős befejezéséig mintegy „megváltoztathatatlanul” kényszerintézkedés alapjául szolgálnak-e? Osztvá a szerző álláspontját, véleményem szerint is egy konkrét ügy körülményeihez képest a szökés, elrejtőzés vagy az újabb eljárás indulásának a ténye egy idő után már oly mértékben jelentőségét veszti, hogy egyáltalán nem képezheti kényszerintézkedés alapját.⁶⁴

Következzen az előzetes letartóztatás különös feltételei közül a rendelkezésre álló számadatok alapján a leggyakoribb⁶⁵ és egyben a legtöbb vita tárgyát képező *Be. 129 § (2) bekezdés b) pontja* szerinti feltétel, vagyis a szökés, elrejtőzés veszélye. A Be. hivatkozott pontja szerint a terhelt előzetes letartóztatásának van helye, *ha szökésének vagy elrejtőzésének veszélyére tekintettel vagy más okból megalapozottan feltehető, hogy az eljárási cselekményeknél a jelenléte másképp nem biztosítható.*

Az előzetes letartóztatás ezen okra hivatkozással történő elrendelése, meghosszabbítása, fenntartása kapcsán a legtöbb kritika azzal kapcsolatban fogalmazódik meg, hogy bizonyos tárgyi súlyú bűncselekmények esetén a bíróságok a szökés veszélyét mechanikusan és anélkül állapítják meg, hogy minderre az eljárás egyéb adatai alapján megalapozott következtetés lenne levonható. Szabó Krisztián írásában a Magyar Helsinki Bizottság egyik elemzését idézi, miszerint „a bűncselekmény tárgyi súlyára való automatikus

⁶¹ Czine: i.m. 658-660. o.

⁶² Matusik 2012: 28-29. o.

⁶³ Holhós-Kovács Szilárd az e fordulat szerinti előzetes letartóztatási okkal kapcsolatban kifejti, hogy véleménye szerint e pont felhívására „csak az adott üggyel összefüggésben kifejtett, hatóság munkáját akadályozó magatartás esetében kerülhet sor, mikor a terhelt a tényállás felderítésének megghiúsítására, elnehezítésére irányuló, bűncselekményt is megvalósító, egyben szabadságvesztéssel fenyegetett cselekvőséget tanúsít.” A szerző ezt a Be. 580. § (3) bekezdés b) pontjában foglalt kártalanítási szabályból vezeti le. Holhós-Kovács: i.m. 135. o. Álláspontom szerint ez a megközelítés azonban téves, a hivatkozott rendelkezésből mindez nem következik, a jogszabály hagyományos nyelvtani értelmezése alapján nyilvánvaló, hogy a terhelttel szemben bármely bűncselekmény miatti újabb büntetőeljárás okot adhat a kényszerintézkedés e pont alapján történő elrendelésére.

⁶⁴ Matusik 2012: 29-30. o.

⁶⁵ Czine: i.m. 660. o.

hivatkozás, várható büntetés, mint a szökés vagy elrejtőzés veszélyét kizárólagosan megalapozó tényező, valamint a terhelt egyéni körülményeinek, illetve az alternatív kényszerintézkedések alkalmazhatósága vizsgálatának hiánya a magyar bírói gyakorlat sokat kritizált sajátossága.”⁶⁶

Véleményem szerint ugyanakkor – egyetértve Matusik álláspontjával⁶⁷ – ez a kritika napjainkban nem állja meg a helyét. Legfelsőbb bírói fórumunk – az Emberi Jogok Európai Bíróság gyakorlatában kialakult tendenciának megfelelően⁶⁸ – számos határozatában kifejtette, hogy a Be. 129. § (2) bekezdés b) pontja szerinti előzetes letartóztatási okot a bíróságnak rendkívül gondosan kell vizsgálnia, és e határozataiban kifejezetten rámutatott arra, hogy az előzetes letartóztatás szükségessége mindig a Be. szerinti különös okok és a konkrét ügy speciális jellemzőinek – így elsősorban a terhelt személyéhez fűződő körülményeinek – egybevetett vizsgálatának eredményeként válik megítélhetővé, a bűncselekmény tárgyi súlya önmagában nem elegendő érv, csupán egy szempont. A tárgyi súly a Be. 129. § (2) bekezdés b) pontja szerinti „más ok”, amelyből nem egyenesen következik a kényszerintézkedés szükségessége és az, hogy a terhelt eljárási jelenléte másképp nem biztosítható.⁶⁹ A szökés, elrejtőzés veszélye túlnyomó részt a terhelt személyi körülményeivel együttesen értékelve valószínűsíthető, ennek keretében figyelembe kell venni különösen a terhelt életkorát, családi állapotát, gyermekei számát, hogy együtt él-e velük, gondoskodik-e az ő, vagy esetleg más személyek eltartásáról, rendelkezik-e munkahellyel, rendezett családi háttér áll-e mögötte, külföldi kapcsolatai vannak-e, betegségben szenved-e, és még hosszasan sorolhatnánk. Az ilyesfajta speciális jellemzők, személyhez fűződő körülmények közül némelyek a szökés, illetve elrejtőzés veszélyének fennállása irányába, mások pedig épp az ellen hatnak.⁷⁰

A Be. 129. § (2) bekezdés b) pont szerinti előzetes letartóztatási ok alkalmazhatósága kapcsán vizsgálandó szempontokat a Kúria nem csupán eseti döntéseiben fogalmazta meg, hanem a már fentiekben is hivatkozott 93/2011. BK véleményében is leszögezte, hogy a bíróságnak figyelembe kell vennie, hogy olyan feltételezés, amely egy jövőbeni esemény bekövetkezésének a valószínűsítéséből áll, csak tényeken alapuló következtetések útján történhet. A jogszabályi rendelkezés által elvárt „megalapozottan feltehető” kifejezés olyan jövőbeli történésre, eseményre utal, amelynek a bekövetkezése a rendelkezésre álló körülményekből, tényekből előrelátható, elképzelhető, várható, gyanítható, vagyis valószínűsíthető, valószínű. A Legfelsőbb Bíróság – hasonlóan eseti döntéseihez – BK véleményében is deklarálta, hogy a bűncselekmény büntetési tételben megnyilvánuló tárgyi súlya csak a konkrét ügy speciális jellemzőivel jut szerephez, illetve ad ilyen következtetésre alapot, a tárgyi súly kapcsán önmagában a jogalkotói értékelés nem biztosít az előzetes letartóztatás indoklására önálló következtetési alapot.⁷¹

A Legfelsőbb Bíróság, majd a Kúria által fentiek szerint leszögezett szempontokat a bírói gyakorlat gyakorlati tapasztalataim szerint egyértelműen követi, és követnie is kell.

⁶⁶ Szabó: i.m. 726. o.

⁶⁷ Matusik 2015: 291. o.

⁶⁸ Az Emberi Jogok Európai Bíróságának vonatkozó gyakorlatának részletes bemutatásáért lásd példának okáért: Kádár András Kristóf – Kirs Eszter – Lukovics Adél – Moldova Zsófia – M. Tóth Balázs: Az előzetes letartóztatás strasbourgi gyakorlata – I. rész. In *Ügyvédek Lapja*, 2015. (54. évf.), 2. szám, 12-16. o.; Kádár András Kristóf – Kirs Eszter – Lukovics Adél – Moldova Zsófia – Tóth Balázs: Az előzetes letartóztatás strasbourgi gyakorlata – II. rész. In *Ügyvédek Lapja*, 2015. (54. évf.), 3. szám, 20-24. o.; Czine: i.m., 653-657. o.; 671-673. o.

⁶⁹ BH2007.403., BH2009.7., BH2014.206.

⁷⁰ A „szökés irányába ható érvek és ellenérvek”, valamint a szökés, elrejtőzés valószínűségét csökkentő körülmények példalázó jellegű felsorolására lásd: Herke: i.m. 14-15. o.; Holhós-Kovács: i.m. 138-141. o.; Czine: i.m. 662. o.

⁷¹ 93/2011. BK vélemény

Megjegyzendő ugyanakkor – egyetértve a Matusik Tamás által kifejtettekkel – hogy a Be. 129. § (2) bekezdés b) pontban foglalt „más okra” való hivatkozással a tárgyi súly önmagában is alapot adhat a személyi szabadság enyhébb fokú korlátozására, vagyis házi őrizet, illetve leginkább lakhelyelhagyási tilalom alkalmazására, amikor magából az ügy súlyából fakad, hogy korlátozzák a terhelt mozgását, és biztosítsák a jelenlétét az ügy előrehaladása érdekében.⁷²

Az előzetes letartóztatás következő, a Be. 129. § (2) bekezdés c) pontjában foglalt vagylagos feltétele szintén prognosztizálható, vagyis feltételezésen alapuló kritérium, melyet a szakirodalom az ún. *kollúzió veszélyének* hív.

Eszerint előzetes letartóztatásnak van helye, *ha megalapozottan feltehető, hogy a terhelt szabadlábon hagyása esetén, különösen a tanúk befolyásolásával vagy megfélemlítésével, tárgyi bizonyítási eszköz, okirat megsemmisítésével, meghamisításával vagy elrejtésével megghiúsítaná, megnehezítené vagy veszélyeztetné a bizonyítást.*

Ez a különös ok kifejezetten a nyomozás, bizonyítás érdekeit helyezi előtérbe, vagyis egy olyan közérdeket, amely adott esetben megelőzheti a terhelt szabadlábon védekezéshez fűződő jogát.⁷³ Mint látható, a Be. e pontnál – az előzőhöz hasonlóan – ugyancsak a megalapozott feltételezést – nem pedig bizonyosságot – kíván meg, mely megalapozott feltételezésre természetesen e helyütt is irányadóak a 93/2011. BK véleményben foglaltak, vagyis, hogy a feltételezésnek tényadatokon kell alapulnia. E pontra is csupán a jelenben észlelhető körülményekből, tényekből, eseményekből vonható le megalapozott következtetés, melyek nem feltétlenül a terhelt által konkrétan megvalósított magatartások, hanem az ügy jellemzője, a terhelt tényleges képessége, helyzete is lehet.⁷⁴ E tényekről, illetve körülményekről ugyanakkor a bíróságnak az előzetes letartóztatás tárgyában hozott döntésében konkrétan számot kell adnia.

A Be. 129. § (2) bekezdés c) pontja szerinti előzetes letartóztatási ok tipikusan a büntetőeljárás nyomozati szakához, kiváltképp annak kezdeti szakaszához kapcsolódik, a vádemelést követő bírósági szakban az előzetes letartóztatási okok körében e pontra való hivatkozás általában kevésbé indokolt, de persze nem kizárt, mivel a bírósági szakaszban is bizonyítás folyik, és nem ritkán fordul elő, hogy a bizonyítás kiegészítésére, vagy olyan új bizonyítékok beszerzésére kerül sor, amelyek a nyomozás során fel sem merültek.

Általánosságban ugyanakkor elmondható, hogy a nyomozás előre jutásával, így az egyre több és több bizonyíték feltárásával csökken az esélye annak, hogy a terhelt megghiúsítaná, megnehezítené vagy veszélyeztetné a bizonyítást, míg végül az eljárás eljut egy olyan szakaszába, amikor is – ha nem is teljesen kizárt, de – szinte elenyésző mindenek a reális esélye. Nyilvánvalóan addig lehet ezen okra hivatkozni, amíg a terheltnek objektív lehetősége van a megghiúsításra, megnehezítésre, és veszélyeztetésre, így a nyomozati szakban a bizonyítási eszközök beszerzését, illetve a vádemelést követően a terhelt e fajta lehetőségei minimalizálódnak, sőt sokszor meg is szűnnek.⁷⁵ Fontos azonban kiemelni azt is, hogy a nyomozó hatóság nem télenkedhet, érdemi nyomozati cselekményeket kell felmutatni ahhoz, hogy a terhelt előzetes letartóztatása ezen pontra való hivatkozással meghosszabbítható legyen, amennyiben ilyen a legutóbbi meghosszabbítás óta nem történt, úgy ezen okra való hivatkozás mellőzendő.⁷⁶ Az itt kifejtettek alapján a szóban forgó előzetes letartóztatási okkal összefüggésben tehát kihangsúlyozandó, hogy a különös okok közül ez az, amely a

⁷² Matusik 2012: 31. o.

⁷³ Matusik 2012: 35. o.

⁷⁴ Czine: i.m. 664. o., Matusik 2015: 292. o.

⁷⁵ Czine: i.m. 664-665. o.

⁷⁶ Holhós-Kovács: i.m. 142. o.

büntetőeljárás dinamizmusa okán a kényszerintézkedések tárgyában való valamennyi döntés meghozatalakor a legkörültekintőbb újvizsgálást igényel.⁷⁷

Arra, hogy konkrétan mik lehetnek azok az elkövetési módok, melyekkel a terhelt megghiúsítaná, megnehezítené vagy veszélyeztetné a bizonyítást, a jogszabály csak példálózó jellegű felsorolást ad, nyilvánvalóan erre a gyakorlatban számos változat elképzelhető.⁷⁸ A jogszabálysöveg nem tartalmazza – mint a kényszerintézkedéssel megelőzendő terhelti magatartást – a terhelttársak egymással való összebeszélését, mellyel kapcsolatban azonban elmondható, hogy általános a bírói gyakorlatban az a nézet, hogy a társakkal való összebeszélés a terhelti védekezés megengedett formája, ha fenyegetés, megfélemlítés nem társul mellé.⁷⁹

Következzék végül a *Be. 129. § (2) bekezdés d) pontjában* foglalt – ugyancsak prognosztizálható, illetve bírói mérlegelést igénylő⁸⁰ – előzetes letartóztatási ok, a bűnismétlés veszélye.

A bűnismétlés veszélye, mint előzetes letartóztatási ok a *Be. 129. § (2) bekezdés d) pontja* alapján lényegében két esetscsoportot ölel fel. Így előzetes letartóztatásnak van helye, *ha megalapozottan feltehető, hogy a terhelt szabadlábon hagyása esetén a megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné, vagy szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekményt követne el.*⁸¹

Elsőként vizsgáljuk meg az előbb írt esetkört azzal a megjegyzéssel, hogy a „megalapozottan feltehető” fogalomra természetszerűleg itt is irányadóak a fent kifejtettek, vagyis, hogy a feltevésnek tényadatokon kell alapulnia, nem lehet elvont feltételezés.

E jogszabályi rendelkezés alapján leszögezhető, hogy az előzetes letartóztatás e jogszabályi fordulatra való hivatkozással csakis egy kísérleti, vagy előkészületi szakban lévő bűncselekmény miatt rendelhető el akkor, amikor fennáll annak a veszélye, hogy azt az elkövető be is fejezi. E körben véleményem szerint annak ellenére, hogy azt a jogszabály explicite nem mondja ki, egyértelmű, hogy „a megkezdett vagy előkészített bűncselekménynek” ugyanannak kell lennie, mint amelyik miatt megindított büntetőeljárásban az előzetes letartóztatást el kívánják rendelni, ez kérdésként sem merülhet fel, hiszen a törvényszöveg nyelvtani értelmezése alapján az „a” határozott névelő miatt csakis erre a következtetésre lehet jutni.⁸²

Ezen előzetes letartóztatási ok nyilvánvalóan elsősorban kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekményeknél állhat fenn, melynek indoka egyrészt az, hogy csakis ezen bűncselekmények esetén büntetendő az előkészület, másrészt pedig az, hogy a csekélyebb

⁷⁷ Matusik 2012: 37. o.

⁷⁸ A *Be.*-hez kapcsolódó Kommentár ezen előzetes letartóztatási okra a gyakorlatból a következő példákat hozza: különös gonddal kell vizsgálni ezen ok fennállását a hozzátartozók sérelmére megvalósulni látszó, vagy a bünszervezetben elkövetett bűncselekmények esetén, mely utóbbi elkövetési alakzat összetett szervezeti felépítéseket, összefonódásokat felételez. Fennáll továbbá a *Be. 129. § (2) bekezdés c) pontja* szerinti előzetes letartóztatási ok, ha adat merül fel arra, hogy a terhelt a tanút/tanúkat megfenyegette. A Kommentár ugyancsak példaként hozza a kiemelkedő tárgyi súlyú vagyon elleni, vagy gazdasági bűncselekményeket arra hivatkozással, hogy az ilyen jellegű kiemelkedő, szövevényes, bonyolult, több szálon futó bűncselekmények miatti nyomozás kezdeti szakában a nyomozó hatóságnak nehéz átlátnia a cselekmények kapcsolódási szálait. Részletesebben lásd: Czine: i.m. 666-667. o.

Dr. Holhós-Kovács Szilárd ezen előzetes letartóztatási ok kapcsán – álláspontom szerint is helytállóan – fejti ki, hogy e körben mindenképp értékelést kell nyernie a döntően személyi bizonyítékokon alapuló ügyek kapcsán annak, hogy a terhelt és a terhelő tanúk lakóhelye azonos, térben közeli-e, illetve, hogy van-e köztük tartós kapcsolat, kötelék, esetleg függőségi viszony. Holhós-Kovács: i.m. 143. o.

⁷⁹ Matusik 2012: 35. o.

⁸⁰ Lásd: 59. lábjegyzet.

⁸¹ Ez a megfogalmazás az Alkotmánybíróság 26/1999. (IX. 8.) AB határozatának eredményeképp nyerte el jelenlegi formáját. Herke: i.m. 16. o.

⁸² Vö.: Herke: i.m. 17. o.

súlyú cselekmények esetén azok kísérleti szakban maradása oly mértékben csökkentheti a cselekmény súlyosságát, hogy amiatt az előzetes letartóztatás aligha lehet indokolt. Mivel a feltevésnek itt is megalapozottnak kell lennie, a bíróságnak ez esetben is adatokkal kell alátámasztania, hogy miért áll fenn az elkövetés befejezésének a veszélye, melynek keretében egyrészt vizsgálendő, hogy a bűncselekményt egyáltalán be lehet-e fejezni, fennáll-e annak az objektív lehetősége, szubjektív oldalról pedig az szorú elemzésre, hogy a terhelt a bűncselekményt be is kívánja-e fejezni. A terhelt szubjektumára nyilvánvalóan nehezebb alapos következtetést levonni, ennek keretében elsősorban a terhelt cselekedeteit, esetleges kijelentéseit, megbánását, illetve annak hiányát, előéletét szükséges vizsgálni.⁸³

A Be. 129. § (2) bekezdés *d*) pont második fordulatában foglalt előzetes letartóztatási ok⁸⁴ esetében, vagyis a szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekmény elkövetésének a veszélyénél ugyancsak nem elegendő mindenek távoli meghatározása, hanem erre a következtetésre is – ahogy azt a legfelső bírói fórumunk példának okáért a BH2009.42. számú eseti döntésében is kimondta – az ügy konkrét körülményeinek pontos elemzésével kell eljutni.⁸⁵ Ennek megfelelően, ha nem is konkrétan, – hiszen az nyilván nem lehetséges –, de legalábbis fajlagosan meg kell jelölni, hogy milyen további bűncselekmények elkövetésének a veszélye áll fenn a terhelt vonatkozásában, és azon konkrét körülmények megjelölése is szükséges, melyek alapján erre a következtetésre jutottunk. Ebben a körben a bűncselekmények – melyek elkövetésének a veszélye fennállhat – alapvetően két csoportba sorolhatóak, így lehetnek olyanok, amelyek a konkrét büntetőeljárás tárgyát képező bűncselekménnyel kapcsolatosak, esetleg annak leplezését célozzák, míg lehetnek olyanok, amelyek az eljárás tárgyát képező bűncselekményhez nem kapcsolódnak, csak ahhoz hasonlóak, vagy ugyanolyanok. Az előbbi esetre tipikus példaként hozható a hamis tanúzásra felhívás, vagy a hatósági eljárás akadályozása, míg az utóbbi a gyakorlatban legtöbbször a sorozatjelleggel megvalósulni látszó vagyon elleni bűncselekmények esetén áll fenn.

Ezen előzetes letartóztatási ok megvalósulásának az eldöntéséhez a bíróságnak nyilvánvalóan elsősorban a terhelt életkörülményeit, büntetett előéletét, a korábban általa elkövetett bűncselekmények típusát, számát és elkövetési idejét, az esetleges visszaesői, többszörös vagy különös visszaesői minőséget, a bűncselekmény jellegzetességeit, sorozatjellegét kell alapul venni. Ezzel összefüggésben vizsgálendő, hogy a terhelt létfenntartását miből fedezi, és tipikusan a bűnismétlés veszélyét erősíti, ha a terhelt az adott bűncselekményt büntetőeljárás hatálya, felfüggesztett szabadságvesztés próbaideje alatt, vagy példának okáért vádelhalasztás tartama alatt követte el, és ugyancsak a bűnismétlés veszélyét támasztja alá, ha a korábban jogerősen végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt terhelt az újabb büntetőeljárás tárgyát képező bűncselekményt a szabadulását követően rövid idő elteltével látszik megvalósítani, vagy a kitartó jelleggel, azonos motívumból és sértett sérelmére történő elkövetés.⁸⁶

Nyilvánvalóan e felsorolás nem teljes körű, csupán példálózó jellegű, a gyakorlati életben számos, ezen előzetes letartóztatási ok fennállását megalapozó verzió képzelhető el, egy azonban bizonyos: minden egyes terhelt esetében, az adott ügy és a terhelt konkrét körülményeit vizsgálva lehetséges annak megállapítása, hogy a Be. 129. § (2) bekezdés *d*) pontja szerinti előzetes letartóztatási ok fennáll-e.⁸⁷

⁸³ Herke: i.m. 17-18. o.

⁸⁴ Volt olyan vélemény, mely szerint a törvényhely második fordulatában írt „általános” bűnismétlés veszélye, mint kényszerintézkedési ok rendszeridegen a Be.-ben. E vélemény rövid leírását, és az azzal egyet nem értő álláspont kifejtését lásd: Matusik 2012: 39-40. o.

⁸⁵ BH2009.42.

⁸⁶ Czine: i.m. 667-668. o.; Matusik 2012: 40. o.

⁸⁷ A bűnismétlés veszélyének fennállása mellett és ellen szóló még több példára lásd: Herke: i.m. 17-18. o. Ezzel kapcsolatos eseti döntések példának okáért: BH2006.144., BH2009.42.

Végül, az előzetes letartóztatás Be. 129. § (2) bekezdése szerinti általános és különös okainak részletes elemzését követően, nem feledkezhetünk meg az előzetes letartóztatás Be. 327. § (2) bekezdésében⁸⁸ szabályozott – a Be. 129. § (2) bekezdésében foglalt előzetes letartóztatási okokon kívül eső – speciális esetéről.⁸⁹ Ez a jogszabályhely egy kizárólag a fellebbezési eljárásokra vonatkozó, önálló előzetes letartóztatási okot állapít meg, mellyel jelen dolgozatban nem kívánok részletekbe menően foglalkozni, csupán annyit jegyeznek meg, hogy egységes a bírói gyakorlat abban, hogy ezen – kizárólag a nem jogerős ügydöntő határozat kihirdetését követően szóba jöhető – előzetes letartóztatási ok esetén a szökés, vagy elrejtőzés veszélye önmagában a – nem jogerősen – kiszabott szabadságvesztés tartamára tekintettel vizsgálendő.⁹⁰ A cél ilyenkor – függetlenül attól, hogy a terhelt jelenléte e további eljárási cselekményeken kötelező-e – a szökés, elrejtőzés veszélyének a kiküszöbölése, melyre önmagában a nem jogerős büntetés tartama nyújthat következtetési alapot.⁹¹ Ez a speciális letartóztatási ok – a jogszabályi szövegezésből is kitűnően, szemben a Be. 129. § (2) bekezdés b) pontja szerinti szökés, elrejtőzés veszélyével – nem feltételezésen alapuló, hiszen itt a jogszabály nem a megalapozott feltételezést rögzíti, hanem konkrét tényeken, jelesül a nem jogerősen kiszabott szabadságvesztés tartamán alapul.

Az őrizetbe vétel és az előzetes letartóztatás, mint általános szabadságelvonással járó kényszerintézkedések generális és különös feltételeinek, valamint az ezekkel kapcsolatban leggyakrabban felmerülő problémáknak a bemutatását követően következzenek végül a legsúlyosabb kényszerintézkedés alkalmazásának a fiatalok terheltekre vonatkozó speciális szabályai.

IV. Az előzetes letartóztatás fiatalok terheltekre vonatkozó speciális szabályai - a bűncselekmények különös tárgyi súlya

A Be.-ben a fiatalok elleni büntetőeljárás kapcsolatban – a Btk. 106. § (1) bekezdésében⁹² foglaltakkal összhangban – megfogalmazott alapvetés, miszerint „a fiatalokkal szemben az eljárást az életkori sajátosságainak figyelembevételével, és úgy kell lefolytatni, hogy az elősegítse a fiatalok törvények iránti tiszteletét”.⁹³ Miként azt egy a fiatalokkal szembeni büntetőeljárásbeli ügyészi szerep tárgyában írt tanulmány szerzője adekvátan megfogalmazza „ez az alapelv jellegű előírás egyértelművé teszi: a jogalkotó a fiatalok elkövetők esetében nem csupán a büntetőeljárás befejezésekor alkalmazandó joghátránytól reméli a speciális prevenciók célok megvalósulását, hanem elvárja a jogalkalmazóktól, hogy már önmagában az eljárás lefolytatása is – függetlenül annak

⁸⁸ A Be. 327. § (1) bekezdése értelmében, ha az ügydöntő határozat a kihirdetésekor nem emelkedik jogerőre, a bíróság az előzetes letartóztatásról – illetve a többi, ott felsorolt szabadságelvonással, vagy korlátozással járó kényszerintézkedésről – nyomban határoz, míg ugyanezen szakasz (2) bekezdése szerint, ha az (1) bekezdés esetén az előzetes letartóztatás a 129. § (2) bekezdésének a), b) vagy d) pontjában meghatározott okokon kívül akkor is elrendelhető, ha az ítéletben kiszabott szabadságvesztés tartamára figyelemmel a vádlott szökésétől vagy elrejtőzésétől kell tartani.

⁸⁹BH2009.8.

⁹⁰ „Előzetes letartóztatás fenntartásának indokoltsága szempontjából a nem jogerős ítélet meghozatal új jogi helyzetet teremt, mert a szökés, elrejtőzés veszélyének megítélésénél nem hagyható figyelmen kívül a kiszabott szabadságvesztés tartama.” BH2006.144.

⁹¹ Holhós-Kovács: i.m. 135-137. o.

⁹² Btk. 106. § (1) bekezdés: A fiatalokkal szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalok helyes irányba fejlődjen, és a társadalom hasznos tagjává váljon, erre tekintettel az intézkedés vagy büntetés megválasztásakor a fiatalok nevelését és védelmét kell szem előtt tartani.

⁹³ Be. 447. §.

eredményétől – idomuljon a terhelt életkori sajátosságaihoz az eljárásjogi normák biztosította kereteken belül, valamint nevelő hatású legyen.”⁹⁴

Ezen alapvetésből kiindulva nem meglepő, hogy – miként az már a dolgozat bevezető részében is említésre került – a legsúlyosabb személyi szabadságot elvonó kényszerintézkedés alkalmazásának feltételei a fiatalkorú terheltek esetében az általános szabályokhoz képest szigorúbbak. Fiatalkorú terhelt előzetes letartóztatására ugyanis a Be. 454. § (1) bekezdése értelmében – összhangban a dolgozat bevezetőjében is írt nemzetközi egyezményvel – a Be. 129. § (2) bekezdésében meghatározott feltételek fennállása esetén is csak abban az esetben kerülhet erre sor, ha ez a megvalósulni látszó bűncselekmény különös tárgyi súlya folytán szükséges.⁹⁵

Ezen speciális feltétel folytán lényegében tehát a tárgyi oldal elemzése fiatalkorú terheltek esetén az alanyi oldalhoz képest elsődleges, és mindenek előtt azt kell vizsgálni, hogy a bűncselekmény különös tárgyi súlyú-e.⁹⁶

De mit is kell értenünk e fogalom, vagyis a bűncselekmény „különös tárgyi súlya” alatt? A Be. ebben a kérdésben semmilyen támpontot nem nyújt, hiszen definíciót a különös tárgyi súlyra nem ad, és olyan szempontokat sem határoz meg, melyek a különös tárgyi súly megítélése kapcsán vizsgálandóak lennének, azonban a jogirodalom és az ítélkezési gyakorlat igyekezett pótolni e hiányosságokat.⁹⁷ A különös tárgyi súly vizsgálatánál értelemszerűen az adott bűncselekmény Btk.-ban meghatározott büntetési tételkeretéből lehet elsősorban kiindulni, ugyanakkor más szempontokra, így a halmazat, illetve a folytatólagosság megállapíthatóságára, az elkövetési módra, és arra a körülményre is figyelemmel kell lenni, hogy a terhelt a cselekményt bünszervezet tagjaként vagy bünszövetségben követte-e el.⁹⁸

A Be.-hez fűzött Kommentár szerint „egy-egy konkrét cselekmény súlyát leginkább az jellemzi, és a különböző konkrét cselekmények tárgyi súlyát az teszi összehasonlíthatóvá, hogy a bírói gyakorlat szerint egy ilyen cselekmény miatt milyen büntetés kiszabása, illetve milyen intézkedés alkalmazása várható. „Különös tárgyi súlyúnak” olyan konkrét cselekmény tekinthető, amely miatt a bíróság – ha a vád szerinti tényállás jelentősen nem módosul – előreláthatóan hosszabb tartamú szabadságvesztést fog kiszabni, vagy legalább javítóintézeti nevelést fog alkalmazni.”⁹⁹

A magam részéről ezzel az állítással nem értek egyet, különösen a második mondatban foglaltakkal nem. Álláspontom szerint egyrészt a bűncselekmények tárgyi súlyát nem az teszi összehasonlíthatóvá, hogy az általános bírói gyakorlat milyen büntetést mér az adott bűncselekményre, a tárgyi súly ugyanis eleve az anyagi jogszabályban meghatározott büntetési tételkeretben manifesztálódik, és – bűnösség megállapítása esetén – nyilvánvalóan a bíróság is ezen tételkeretből indul ki a terhelttel szembeni büntetés kiszabás, vagy intézkedés alkalmazásánál. A második mondat tartalma pedig véleményem szerint azért vitatható, mivel a bíróság az előzetes letartóztatás tárgyában hozott döntésében aligha indokolhat azzal, hogy előreláthatóan milyen tartamú büntetés, vagy intézkedés kerül kiszabásra a terhelttel szemben az adott bűncselekmény miatt. Álláspontom szerint ez az ártatlanság vélelmével sem fér össze, és súrolja a prejudikáció határait. Miként az a tanulmány eddigi részeiben számos ponton kifejtésre került, az előzetes letartóztatás tárgyában való döntés esetén az általános és különös feltételek fennálltát mindig a terhelt személyére

⁹⁴ Horváth Katalin: Az ügyész szerepe a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban. In Eljárásjogi Szemle, 2016., 2. szám, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, http://eljarasjog.hu/2016-evfolyam/az-ugyesz-szerepe-a-fiatalkoruk-elleni-buntetoeljarasban/#_ftn36

⁹⁵ Be. 454. § (1) bekezdés: A fiatalkorú előzetes letartóztatásának a 129. § (2) bekezdésében megállapított okok esetében is csak akkor van helye, ha az a bűncselekmény különös tárgyi súlya folytán szükséges.

⁹⁶ Bodor et al.: i.m. Nagykomentár a Be. 454. §-ához.

⁹⁷ Horváth: i.m.

⁹⁸ Uo.

⁹⁹ Mészár: i.m. 1714. o.

szabottan kell vizsgálni, és a döntésnek – még a prognosztizálható feltételek esetén is – tényadatokon kell alapulnia. A tárgyi súly kapcsán tényadat pedig az adott bűncselekményhez a Btk.-ban rendelt büntetési tétel, nem pedig az, hogy feltéve, hogy a terhelt bűnössége egyáltalán megállapításra kerül, milyen büntetés, és milyen tartamban kerülhet majd kiszabásra.

Álláspontom szerint abban az esetben, ha a fiatalkorú terhelt az anyagi jogszabály által magas büntetési tétellel fenyegetett bűncselekményt látszik megvalósítani, – mely kategóriába a 2-8 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények már kétség nélkül besorolhatóak az általános bírói gyakorlat alapján, – a Be. 454. § (1) bekezdése szerinti speciális feltétel, vagyis a különös tárgyi súly megállapítása nem okoz problémát, hiszen itt a magas büntetési tétel – az egyéb körülmények vizsgálata nélkül – önmagában megalapozhatja a különös tárgyi súlyt.¹⁰⁰ Az ennél alacsonyabb, így például az 1-5 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények esetén álláspontom szerint önmagában a büntetési tétel nem alapozhatja meg a jogszabályban megkívánt speciális feltétel fennállását, ezen esetekben tehát a kiemelt tárgyi súly a bűncselekmény büntetési tétele és az ügy egyéb körülményinek – így például a bűnösségi formának, az elkövetési módnak, kitartó szándéknak, stb.-nek – az együttes, összevetett vizsgálatával alapozható meg.

Mi a követendő azonban akkor, amennyiben a terhelt által megvalósulni látszó cselekmény a büntetési tétele alapján még az 1-5 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények szintjét sem éri el, vagyis a büntetési tétel alapján az adott cselekmény nem lenne a különös tárgyi súlyú bűncselekmények kategóriájába sorolható, az ügy egyéb körülményi folytán azonban mégis a fiatalkorú terhelt előzetes letartóztatását kívánják? Nyilvánvalóan erre az esetre a gyakorlatból az szolgáltatja a legtöbb példát, amikor a fiatalkorú terhelt sorozaton kivonja magát a büntetőeljárás alól. Horváth Katalin a témával foglalkozó cikkében joggal teszi fel a kérdést, hogy „mi alapján indítványozza az ügyész az olyan fiatalkorú terhelt előzetes letartóztatásának elrendelését, fenntartását, akivel szemben csekélyebb tárgyi súlyú bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás, azonban tudatosan, huzamosabb ideig és eredményesen kivonja magát a büntetőeljárás alól?” Nyilvánvalóan – miként azt Horváth maga is megfogalmazza – ez a kérdés fiatalkorú terheltek esetén azért különösen problémás, hiszen a rájuk vonatkozó büntetőeljárás szabályok értelmében a tárgyalást a fiatalkorú vádlott távollétében nem lehet megtartani.¹⁰¹

Álláspontom szerint – ebben a tekintetben nem egyetértve Horváth Katalinnal – az ilyen esetekben, ha a bűncselekmény különös tárgyi súlyát az ügy egyéb – a büntetési tételen kívüli – körülményei nem teszik megalapozottá, különös tárgyi súly híján a fiatalkorú terhelt előzetes letartóztatása csak azon indoknál fogva, hogy az eljárási cselekményeknél jelenléte másképp nem biztosítható, nem rendelhető el. Mindezt egy gyakorlati példával alátámasztva: abban az esetben, ha a fiatalkorú terhelten szemben számos rendbeli lopás vétsége, illetve három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő lopás büntette miatt van folyamatban büntetőeljárás, mely bűncselekményeket a terhelt sorozatjelleggel, rövid időközönként látszik megvalósítani, a halmazati büntetéskiszabási szabályokra, a többszörös halmazatra és az egyéb említett körülményekre figyelemmel, álláspontom szerint a különös tárgyi súly fennállása igazolható. Ezen egyéb körülmények hiányában ugyanakkor, például, ha a fiatalkorú csupán egy, vagy maximum két rendbeli lopás vétségét, esetleg 3 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő lopás büntetettét látszik megvalósítani, – bár a halmazati büntetéskiszabási szabályokra figyelemmel a büntetési tételkeret ugyanaz lenne, – véleményem szerint a különös tárgyi súly nem alátámasztható, vagyis a fiatalkorú terhelt

¹⁰⁰ Ezzel kapcsolatban meg kívánom jegyezni, hogy álláspontom szerint azonban nem kizárt olyan eset előfordulása sem, amikor a magas büntetési tétellel fenyegetettség ellenére az ügy egyéb körülményei folytán mégsem áll fent a bűncselekmény különös tárgyi súlya.

¹⁰¹ Be. 461. § (1) bekezdés.

előzetes letartóztatása sem rendelhető el. Ilyen esetekben álláspontom szerint egyéb eszközökkel, így például a tárgyalási őrizettel tud operálni a bíróság, melynek kapcsán a jogszabály fiatalkorú terhelt vonatkozásában speciális feltételt nem fogalmaz meg, így az az általános szabályok szerint elrendelhető a terhelttel szemben.¹⁰²

A Be. 454-455. §-a ugyancsak az általános szabályoktól eltérő rendelkezéseket tartalmaz a fiatalkorúak előzetes letartóztatásának végrehajtási helye, továbbá annak maximális tartama vonatkozásában, mely szabályokkal azonban jelen dolgozatban nem kívánok foglalkozni, hiszen a tanulmány alapvetően az előzetes letartóztatás feltételeit veszi górcső alá.

V. Az új Be. tervezet „őrizet”, és „letartóztatás” elrendelésének feltételeire vonatkozó szabályai

2017 februárjában a Kormány T/13972.¹⁰³ számon nyújtotta be a büntetőeljárásról szóló törvényjavaslatát (továbbiakban: Javaslat), amely a büntetőjogi reform részeként átfogó módosítást kíván végrehajtani a büntetőeljárás kódexen. A Dr. Trócsányi László igazságügyi miniszter által beterjesztett törvényjavaslat alapjaiban változtatná meg a kényszerintézkedések hatályos szabályozását.

A Javaslat a „Kényszerintézkedések” szabályait Nyolcadik Részében tartalmazza, amely a hatályos Be.-hez képest „A kényszerintézkedések alkalmazásának általános szabályai” című Fejezettel indul, amely a Javaslat 2. §-ában foglalt alapvető jogok védelmét, továbbá a szükségesség-arányosság és fokozatosság elvét kimondó alapvetésekkel összhangban, 271. §-ában a kényszerintézkedések kapcsán külön kiemeli a szükségesség és arányosság elvét,¹⁰⁴ és azt, hogy mindez és a fokozatosság érvényesülése magában foglalja, hogy kényszerintézkedés alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha az elérni kívánt cél kisebb korlátozással járó kényszerintézkedés alkalmazása nélkül nem biztosítható.¹⁰⁵ A Javaslat átveszi a házkutatás, motozás és a lefoglalás hatályos Be.-beli, közös szabályait,¹⁰⁶ valamint a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság eljárási cselekményeinek hatályos, általános szabályai közül a magánélet, illetve az egyes alapvető és más jogok védelmét biztosító rendelkezéseket.¹⁰⁷ A házkutatás, motozás, és a lefoglalás közös rendelkezései közül a többi kényszerintézkedés esetében is alkalmazható szabályokat kiterjeszti valamennyi kényszerintézkedésre.¹⁰⁸

Megítélésem szerint meglehetősen pozitív, hogy a Javaslat a Be.-hez képest, amely igencsak széttöredezetten, elszórtan tartalmazta a kényszerintézkedésekre vonatkozó alapelveket, mindezt egy helyen teszi meg.¹⁰⁹

Szintén újdonsága a Javaslatnak, hogy bevezeti a kényszerintézkedések felosztását annak megfelelően, hogy mely jogokat, így a személyi szabadsághoz való jogot, vagy a vagyoni jogokat érintik-e, és ennek megfelelően a 271. § (1) bekezdésében megnevezi a

¹⁰² Vö.: Horváth: i.m.

¹⁰³ Lásd: 11. lábjegyzet.

¹⁰⁴ Lásd: Javaslat 271. § (1) bekezdés.

¹⁰⁵ Lásd: Javaslat 271. § (2) bekezdés. A hatályos Be. ezzel analóg rendelkezését a 60. § (2) bekezdésében tartalmazza.

¹⁰⁶ Be. 158. § (4) bekezdés.

¹⁰⁷ Be. 60. § (1) bekezdés.

¹⁰⁸ Általános Indokolás a Kormány T/13972. számú Törvényjavaslatához, a 271-272. §-hoz, 412-413. o. <http://www.parlament.hu/irom40/13972/13972.pdf> (316-589. o.)

¹⁰⁹ A hatályos Be. a Javaslatlall ellentétben a kényszerintézkedések kapcsán követendő szükségesség-arányosság követelményét elszórtan tartalmazza, az ezzel kapcsolatos alapvetéseket a Be. 60. § (2), 130. § (2), és 136. § (1) bekezdéseiben fogalmazza meg.

kényszerintézkedések e két kategóriáját, majd a (2) bekezdésben tételesen felsorolja az egyikbe, illetve másikba tartozókat, melyek között az „örizet”, vagyis a hatályos őrizetbe vétel, illetve a „letartóztatás”, vagyis a jelenlegi előzetes letartóztatás természetesen a személyi szabadságot érintő kényszerintézkedések között kaptak helyet.¹¹⁰ Az ilyen jellegű felosztást mindeközéig csupán az elmélet munkálta ki, jogszabályban nem került lefektetésre. Nézzük a Javaslatnak az őrizet fogalmára, és elrendelésének feltételeire vonatkozó, a Javaslat 274. §-ában foglalt szabályait. A Javaslathoz fűzött Általános Indokolás szerint a Javaslat alapvetően megtartja az őrizetbe vétel jelenlegi szabályait,¹¹¹ amely lényegét tekintve igaz is, ugyanakkor két újabb elrendelési okkal egészíti ki a hatályos szabályozást.

A Javaslat 274. § (1) bekezdése először is a jelenlegihez képest pontosítja az őrizet definícióját azzal, hogy „az őrizet a terhelt, illetve a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy személyi szabadságának átmeneti elvonása.” Bár ezt a Javaslathoz fűzött Általános Indokolás nem tartalmazza, azonban gondolom, teszi mindezt azért, hiszen valaki csakis onnantól minősül gyanúsítottnak, hogy vele a megalapozott gyanút közölték és gyanúsítottként kihallgatták, melyre az őrizetbe vétel elrendelését követően kerül sor.

Mint említettem, a Javaslat az őrizet elrendelésének két új okát is szabályozza, ekként a Javaslat 274. § (2) bekezdés a) pontja értelmében a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén a terhelt, vagy a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy őrizetét rendelheti el tettenérés esetén, ha a személyazonossága nem állapítható meg.¹¹²

Az Általános Indokolás ezen őrizeti okkal kapcsolatban rögzíti, hogy ezt az okot már a korábbi büntetőeljárás törvény, vagyis az 1973. évi I. törvény is tartalmazta, és a Javaslat csupán ennek újbóli törvényi szabályozását valósítja meg, melyen túlmenően számos külföldi eljárási kódex is tartalmazza ezt a rendelkezést őrizetbe vételi, illetve letartóztatási okként. Az indokolás ezen őrizetbe vételi ok indokoltsága mellett azzal érvel továbbá, hogy ismételt „bevezetését az is indokolja, hogy különösen nem magyar állampolgárságú terhelt esetén ütközhet nehézségekbe a személyazonosság megállapítása személyazonosításra alkalmas hatósági igazolvány hiányában vagy abban az esetben, ha az ilyen igazolvány hamis, illetve hamisított”, mely esetekben az őrizet lehetővé teszi, hogy annak időtartama alatt a terhelt hatóság rendelkezésére álljon, amíg a hatóság tisztázza a terhelt személyazonosságát.¹¹³

Álláspontom szerint azonban ezen a címen bárkinek is az – akár 72 óráig tartó – őrizetbe vétele meglehetősen aggályos, és alkotmányossági problémákat vethet fel, hiszen az Rtv. 33. § (1) bekezdés a) pontja és (2) bekezdés a) pontja jelenleg is lehetővé teszi azon személy rendőrség által történő előállítását, akit szándékos bűncselekmény elkövetésén tetten értek, illetve aki a rendőr felszólítására nem tudja magát hitelt érdemlően igazolni, vagy az igazolást megtagadja, mely esetekben előállítás címén a személyi szabadság csak a szükséges ideig, de legfeljebb 8 órán át korlátozható – mely indokolt esetben 4 órával meghosszabbítható –, mely időtartamnak véleményem szerint elegendőnek kell lennie az adott személy személyazonosságának megállapításához. Nézetem szerint a Javaslatban foglalt címen a személyi szabadság 72 órára történő elvonása túlzottnak tűnik.

A Javaslatban foglalt másik újnak minősülő őrizeti ok a 274. § (2) bekezdés c) pontja szerinti, melynek értelmében szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén a terhelt, vagy a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy őrizete rendelhető el, ha a tárgyaláson rendzavarást követ el. A Javaslathoz fűzött Általános Indokolás ezen ponttal összefüggésben kifejti, hogy a Javaslat a 274. § (2)

¹¹⁰ Uo.

¹¹¹ Általános Indokolás a 274-275. §-hoz, 413-414. o.

¹¹² Javaslat 274. § (2) bekezdés a) pont.

¹¹³ Általános Indokolás a 274-275. §-hoz, 413-414. o.

bekezdése, valamint 442. § (2) bekezdése alapján „egyértelművé teszi, hogy a tárgyaláson rendezavarást elkövető személy őrizetbe vételére csak abban az esetben kerülhet sor, ha a rendezavarás büntetőeljárás alapjául szolgáló cselekményt, azaz bűncselekményt valósít meg, és e bűncselekmény szabadságvesztéssel büntetendő.”¹¹⁴ Véleményem szerint azonban mindez önmagában a Be. 274. § (2) bekezdés c) pontját nézve nem következik egyértelműen, álláspontom szerint ugyanis a Javaslat e pontjában szabályozott őrizeti ok nem szabatos, félreérthető, és pontosításra szorulna. Az e rendelkezésben foglaltak csakis a Javaslat 442. § (2) bekezdésével együtt válnak teljes mértékben érthetővé, ahol is a Javaslat rögzíti, hogy büntetőeljárás alapjául szolgáló esetben a bíróság elrendelheti a rendezavaró őrizetét.

A fenti két új őrizetbe vételi okon túlmenően további különbség a jelenlegi szabályozáshoz képest, hogy míg a hatályos reguláció az előzetes letartóztatás elrendelésének valószínűsége esetén teszi lehetővé a terhelt őrizetének elrendelését, a Javaslat 274. § (2) bekezdés b) pontja a személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések új rendszerének megfelelően, és a hatályos szabályozást kiterjesztve akként fogalmaz, hogy őrizetnek akkor van helye, ha a terhelttel szemben személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés, vagyis nem csupán az előzetes letartóztatás, hanem példának okáért a távollattartás, vagy a bűnügyi felügyelet – mely utóbbi tulajdonképpen a jelenlegi lakhelyelhagyási tilalom és házi őrizet egyvelege – elrendelése valószínűsíthető, és ehhez igazodik természetesen az őrizet maximum 72 órás tartamának meghatározása is.¹¹⁵

Miként arra már a fentiekben is utaltam, a Javaslat alapvetően átalakítja a kényszerintézkedések hatályos szabályozásának alapjait, melynek lényege tulajdonképpen abban áll, hogy megteremti az ún. „személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedések” általános szabályait, és ezen általános szabályok között, a XLV. Fejezet 276. §-ában szabályozza az összes személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés, vagyis a távollattartás, a bűnügyi felügyelet, a letartóztatás, valamint az előzetes kényszergyógykezelés elrendelésének, meghosszabbításának és fenntartásának általános és különös feltételeit, szakítva ezzel a hatályos szabályozás alapvetően előzetes letartóztatás központú megközelítésével, hiszen jelenlegi büntetőeljárás kódexünk valamennyi személyi szabadságot érintő kényszerintézkedésnél az előzetes letartóztatásból indul ki, és mondja ki, hogy a bíróság előzetes letartóztatás helyett lakhelyelhagyási tilalmat, házi őrizetet vagy távollattartást is elrendelhet,¹¹⁶ majd ezek külön szabályainál, hogy e kényszerintézkedések akkor rendelhetőek el, ha – különböző szempontokra tekintettel – „az előzetes letartóztatással elérni kívánt célok ezzel is biztosíthatók”,¹¹⁷ illetve „ha terhelt előzetes letartóztatása nem szükséges”.¹¹⁸ A Javaslatához fűzött Általános Indokolás szerint a Javaslat ezen általános rész kialakításával hangsúlyozza, hogy a kényszerintézkedés elrendelésekor nem a letartóztatástól történő esetleges eltérésről kell döntést hozni a bíróságnak, hanem arról, hogy a bíróság mely személyi szabadságot érintő kényszerintézkedés alkalmazását tartja indokoltnak az általános és egyes különös feltételek fennállása esetén a terhelttel szemben a kényszerintézkedéssel elérni kívánt egyedi cél/célok, a bűncselekmény jellege, valamint a terhelt személyi körülményei alapján.¹¹⁹

A Javaslatbeli szabályozás tehát alapvetően úgy fest, hogy a 276. §-ában rögzíti a személyi szabadságot érintő kényszerintézkedések általános és különös feltételeit, melyek nagyjából a hatályos Be. 129. § (2) bekezdésében foglalt kényszerintézkedési okokkal azonosak, ezt követően pedig a 277. §-ában kimondja, hogy az egyes személyi szabadságot

¹¹⁴ Általános Indokolás a 274-275. §-hoz, 414. o.

¹¹⁵ Általános Indokolás a 274-275. §-hoz, 413-414. o.

¹¹⁶ Be. 130. § (2) bekezdés.

¹¹⁷ Be. 137. § (2) bekezdés, Be. 138. § (2) bekezdés.

¹¹⁸ Be. 138/A. § (2) bekezdés.

¹¹⁹ Általános Indokolás a 276-279. §-hoz, 413-414. o.

érintő kényszercselekmények mely különös kényszerintézkedési célok érdekében rendelkezhet el, majd 278-279. §-ában megfogalmazza a kényszerintézkedések bírói elrendelésének, valamint a kényszerintézkedések megszűnésének és megszüntetésének szabályait, melyet követően egyesével, külön fejezetekben veszi végig a különböző személyi szabadságot érintő kényszerintézkedések speciális szabályait.

A Javaslat 276. § (1) bekezdése rögzíti a személyi szabadságot érintő kényszerintézkedések általános feltételeit, így a letartóztatását is.¹²⁰ Ezen általános feltételekkel kapcsolatban elmondható, hogy pontosítja a hatályos szabályozást akkor, amikor kimondja, hogy szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja, vagy vádemelés esetén van helye a személyi szabadságot érintő kényszerintézkedésnek, mellyel immáron egyértelművé válik, hogy a vádemelést megelőzően megalapozott gyanúnak kell fennállnia, mely a vádemelést követően már nyilvánvalóan nem értelmezhető, ezért szerepel a Javaslatban a „vádát emeltek” kifejezés is, mely természetszerűleg a törvényes vád követelményét takarja, nem pusztán alaki követelmény.¹²¹

Fontos garanciális eleme a Javaslatnak, hogy a korábban ismertetett alapvetésekkel összhangban a fokozatosság elvét a kényszerintézkedés általános feltételei közé is beépíti, ezzel is hangsúlyozva ennek az alapvető rendelkezésnek a kiemelt szerepét.

A Javaslat némiképp a különös okok rendszerét is átalakította, érdemben azonban e változások nem jelentősek, leginkább a különös okok rendszerezési struktúráját változtatta meg. A Javaslat a 276. § (2) bekezdésében a kényszerintézkedéseknek három fő célját jelöli meg, így az a) pontban a szökés, elrejtőzés veszélyét, a b) pontban a bizonyítás megnehezítésének, megakadályozásának veszélyét, míg a c) pontban a bűnisméltés veszélyét, és ezen kategóriákon belül a Javaslat valamennyi felsorolt pontnál megkülönböztet – a) és b) alpontokra tagolva – konkrét tényeken és megalapozott feltételezésen alapuló okokat.

A Javaslat a bizonyítás megghiúsításának, megnehezítésének vagy veszélyeztetésének módjain annyiban változtat, hogy a bizonyítást megnehezítő cselekmények között nem csak a tanú említésére kerül sor, hanem a kör kiterjesztésre kerül a büntetőeljárásban részt vevő vagy más személyre is, mely véleményem szerint azonban a (2) bekezdés b) pont bb) alpontjában meghatározott oknál nagy jelentőséggel nem bír, hiszen a Javaslat e pontnál a jelenlegi szabályozáshoz hasonlóan ugyancsak nem taxatív, hanem példálózó jellegű felsorolást ad a bizonyítás megnehezítése, vagy megakadályozásának különböző módjaira. Ezen túlmenően ugyanakkor az is újdonság, hogy a Javaslat e személyekkel összefüggésben két magatartást, így a megfélemlítést és a jogellenes befolyásolást említi, mellyel kapcsolatban a Javaslathoz fűzött Általános Indokolás rögzíti, hogy a megfélemlítés minden esetben jogellenes, a befolyásolás ugyanakkor nem szükségszerűen az, melyre tekintettel a Javaslat alapján kényszerintézkedés elrendelésére kizárólag jogellenes, azaz tiltott cselekményt megvalósító befolyásolás esetén kerülhet sor.¹²²

A Javaslat a 276. § (2) bekezdés c) pontjában foglalt különös okok körében, a bűnisméltés veszélye esetén a c) pont ca) alpontjában pontosítja a jelenleg hatályos szabályozást és egyértelművé teszi, hogy újabb bűncselekmény elkövetése csak abban az esetben képezheti a kényszer intézkedés elrendelésének ténybeli alapját, ha a terhelt azt a korábbi gyanúsított kihallgatását követően követte el, és az újabb cselekmény miatt is

¹²⁰ Javaslat 276. § (1) bekezdés:

(1) Szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folytatott eljárásban a terhelttel szemben személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés elrendelésének, meghosszabbításának és fenntartásának akkor van helye, ha

a) a terhelt bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható, vagy vele szemben vádat emeltek, és

b) a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés céljának eléréséhez ez szükséges, és az elérni kívánt cél más módon nem biztosítható.

¹²¹ Általános Indokolás a 276-279. §-hoz, 415. o.

¹²² Általános Indokolás a 276-279. §-hoz, 415. o.

gyanúsított kihallgatására került sor, nyilvánvalóan minden további eset, így például ha a további bűncselekményeket a gyanúsított kihallgatását megelőzően követte el, a bűnisméltés megalapozott feltételezése, vagyis a c) pont cb) alpontjában foglalt különleges feltétel fennállásának a megállapítására adhat alapot.¹²³

Amint arra már a fentiekben is utaltam, a Javaslat a kényszerintézkedések általános és különös feltételeinek rögzítését követően a 277. §-ában rendelkezik a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedések egyes formáiról, arról, hogy az egyes formák mely különös kényszerintézkedési célok érdekében rendelkezhetők el, így például a Javaslat egyértelművé teszi, hogy a távoltartás intézménye nem alkalmas a terhelt jelenlétének biztosítására, és a bűnisméltés megakadályozására is csupán a sértett vonatkozásában értelmezhető.

A Javaslat ezen szabályok körében a 277. § (4) bekezdésében rögzíti, hogy a legsúlyosabb személyi szabadságot érintő kényszerintézkedés, vagyis a letartóztatás mely célokból, így a terhelt jelenlétének biztosítása, a bizonyítás megnehezítésének vagy megghiúsításának megakadályozása, illetve a bűnisméltés megakadályozása érdekében rendelkezhető el, és mely tárgyi vagy személyi körülmények alapján, így különösen a) a bűncselekmény jellegére, b) a nyomozás állására és érdekeire, c) a terhelt személyi és családi körülményeire, d) a terhelt és a büntetőeljárásban részt vevő vagy más személy viszonyára, e) a terhelt büntetőeljárás előtt és az eljárás során tanúsított magatartására tekintettel, és mintegy ultima ratio-ként csakis akkor, ha az említett körülményekre figyelemmel a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedéssel elérni kívánt cél enyhébb kényszerintézkedéssel, ekként távoltartással, illetve bűnügyi felügyelettel nem biztosítható.¹²⁴ Ennek alapján ugyancsak arra vonható le következtetés, hogy a Javaslat az arányosság és a szükségesség, valamint a fokozatosság elvét szem előtt tartva, csakis a legvégső esetben, és – néhány példa szemponttal is megjelölve – mindig az adott ügy konkrét körülményeihez idomuló alapos vizsgálat mellett kívánja lehetővé tenni a letartóztatás jogintézményének alkalmazását.

A letartóztatás céljának és feltételeinek az általános szabályok között történt meghatározását követően a Javaslat „A letartóztatás” címet viselő XLVII. Fejezetében már csupán a letartóztatás 296. §-ban – a hatályos büntetőeljárás törvény 129. § (1) bekezdésében foglaltakkal azonosan – történő meghatározásán túl, – mely szerint a letartóztatás a terhelt személyi szabadságának bírói elvonása a jogerős ügydöntő határozat meghozatala előtt, – csupán a letartóztatás különös eljárási szabályait rendezi, így a letartóztatás tartamát, felső határát, végrehajtását, valamint a letartóztatás megszüntetés iránti indítvány elbírálásnak az egyes szabályait,¹²⁵ melyekkel azonban jelen dolgozatban nem foglalkozom.

A Javaslat a fiatalkorúak előzetes letartóztatására vonatkozó szabályokat a külön eljárásokat tartalmazó Huszadik Részének „A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás” címet viselő XCV. Fejezetében rögzíti, mellyel kapcsolatban elmondható, hogy a Javaslat a 688. § (1) bekezdésében a hatályos szabályozáshoz képest változást a letartóztatás fiatalkorúak vonatkozásában megkövetelt speciális feltételeiben nem eszközöl, hiszen a letartóztatás általános és különös feltételeinek fennállásán túl ugyanúgy a bűncselekmény különös tárgyi súlyát támasztja további feltételként, melynek pontosabb meghatározását a Javaslat sem adja, és ezen különös tárgyi súly megállapíthatóságát – a korábban felmerült koncepcióktól eltérően¹²⁶ – meghatározott tartamú szabadságvesztéssel való fenyegetettséghez sem köti,

¹²³ Általános Indokolás a 276-279. §-hoz, 415-416. o.

¹²⁴ Javaslat 276. § (4) bekezdés.

¹²⁵ Javaslat 297-300. §.

¹²⁶ Az Igazságügy Minisztérium büntetőeljárásról szóló törvényről 2016. június hó 3. napján véleményezésre közzétett – azonban a Kormány által még meg nem tárgyalta – előterjesztésében példának okáért még a fiatalkorúak előzetes letartóztatásával kapcsolatban a 673. §-ban az szerepelt főszabályként, hogy hogy

melynek indoka vélhetően az lehet, hogy miként azt a dolgozat korábbi, a fiatalkorúak előzetes letartóztatásának speciális szabályait taglaló részében is láthattuk, olykor-olykor, az ügy egyéb körülményei folytán – így különösen sorozatosan, nagy számban megvalósított cselekmények esetén – az alacsonyabb büntetési tétellel fenyegetett bűncselekmények is különös tárgyi súlyúvá válhatnak, és a meghatározott büntetési tétellel fenyegetettség megkövetelése esetén ezen büntetőeljárásokban nem lenne lehetőség a fiatalkorú terhelt letartóztatására.

VI. Összefoglalás

Véleményem szerint összefoglaló jelleggel az őrizetbe vétel és az előzetes letartóztatás általános és különös feltételeinek hatályos szabályozásával kapcsolatban elmondható, hogy – miként az a tanulmányban is megvilágításra került – a vonatkozó törvényi szabályozásban több ponton ugyan hiányosságok, illetve pontatlanságok tapasztalhatóak, álláspontomban mindazonáltal a következetes bírói gyakorlat kellőképpen kimunkálta, pótolta, illetve korrigálta ezeket. A Kúria előzetes letartóztatással kapcsolatos gyakorlatában egyértelmű szempontrendszer alakított ki a kényszerintézkedés generális és speciális feltételei fennállásának vizsgálatára, és világos elvárásokat fogalmazott meg a bíróságokkal szemben, hogy melyek azok a követelmények, melyeknek a bíróságok kényszerintézkedések tárgyában hozott döntéseinek meg kell felelnie.

Ugyancsak hiányosnak tűnhet a fiatalkorúak előzetes letartóztatásának törvényi szabályozása, a vonatkozó bírói gyakorlat, illetve gyakorlati tapasztalataim alapján azonban álláspontom szerint elmondható, hogy a fiatalkorúak előzetes letartóztatására vonatkozó hatályos jogszabályi rendelkezéseket a bírúk a megfelelő értelmezéssel, a fiatalkorúak speciális igényeinek szem előtt tartásával alkalmazzák, és a bűncselekmények különös tárgyi súlyának konkrét definíciója, avagy meghatározott tartamú szabadságvesztéssel fenyegetettsége hiányában is csupán a legszükségesebb esetekben kerül sor a legsúlyosabb szabadságelvonással járó kényszerintézkedésre velük szemben. Véleményem szerint a jelenlegi kényszerintézkedési okok szabályozásának lényegi megfelelőségét mutatja az is, hogy a Javaslat is alapvetően meghagyja azok fő irányát, és többnyire pontosításokat eszközöl a kényszerintézkedési okok általános és különös feltételeinek rendszerében, tézisem szerint az ugyanakkor mindenképp üdvözlendő, hogy markánsan, és több ponton is kiemeli a kényszerintézkedések alkalmazásánál szem előtt tartandó alapelveket, továbbá, hogy szakít az eddigi, alapvetően előzetes letartóztatás központú törvényi szabályozással, mely Javaslatbeli rendszer sokkal inkább kifejezi az előzetes letartóztatás többi személyi szabadságot érintő kényszerintézkedéssel szembeni *ultima ratio* jellegét.

fiatalkorú terhelt letartóztatásának a további törvényben meghatározott okok esetében is csak akkor van helye, ha a fiatalkorúval szemben öt évnél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás, és e főszabály alóli kivételeket ugyanezen szakasz (2) bekezdése tartalmazta. Az előterjesztést lásd:
<http://www.kormany.hu/hu/dok?page=5&source=5&type=302&year=2016#!DocumentBrowse>